

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ústav autorského práva, práv průmyslových a práva soutěžního

Diplomová práce

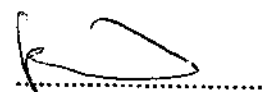
**SROVNÁNÍ AUTORSKOPRÁVNÍ OCHRANY AUTORŮ
A VÝKONNÝCH UMĚLCŮ**

Diplomantka: Jana Krouželková, 5. ročník, Arbesovo nám. 14, 150 00 Praha 5

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Veronika Křesťanová, Dr.

Rok zpracování: 2008

“Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.”

Jana Krouželková

Souhlasím a beru na vědomí
s možností ožiti dle
vzorového f 47b 152

25. 3. 2008

Tímto velmi děkuji JUDr. Veronice Křesťanové, Dr. za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Autorské právo a práva s autorským právem související-obecně	5
3. Základní zásady právní úpravy autorského práva a práva výkonného umělce v českém právu.....	6
4. Srovnání autorského díla a uměleckého výkonu.....	10
5. Srovnání autora a výkonného umělce	17
6. Vznik autorského práva a práva výkonného umělce	21
7. Nezávislost práv k nehmotným statkům a práv věcných	21
8. Obsah práva autorského a obsah práva výkonného umělce.....	23
9. Osobnostní práva autora a výkonného umělce	23
9.1 Srovnání úpravy osobnostních práv autorů a výkonných umělců.....	24
9.2 Shrnutí rozdílů v úpravách osobnostních práv.....	29
10. Majetková práva autorů a výkonných umělců	30
10.1 Srovnání úpravy majetkových práv autorů a výkonných umělců	31
10.2 Shrnutí rozdílů v úpravách majetkových práv	41
11. Volné dílo (volný umělecký výkon)	42
12. Omezení autorského práva a práva výkonného umělce.....	43
12.1 Volná užití.....	43
12.2 Zákonné licence.....	44
12.3 Jednotlivé bezúplatné zákonné licence	45
13. Právní prostředky ochrany práv autorů a výkonných umělců.....	47
14. Závěr	49
15. Summary in english	50
16. Seznam použité literatury.....	53

1. Úvod

Tato diplomová práce si klade za cíl rozebrat právní úpravu postavení autorů a výkonných umělců v současném českém právním řádu. Zaměřila jsem se jak na hledání rozdílů, tak na hledání shod v úpravách práv a povinností těchto subjektů. Středem mého zájmu bylo porovnání osobnostních a majetkových práv autorů a výkonných umělců. Zde lze spatřovat nejvíce rozdílů, z nichž převážná většina je odůvodněna faktickou rozdílností autorského díla a uměleckého výkonu jakožto výsledků tvůrčí činnosti autora a výkonného umělce. V zájmu globálního pochopení celé problematiky jsem úmyslně zařadila i jiné právní instituty upravené v autorském zákoně, které sice bezprostředně nesouvisí s tématem, nicméně při srovnávání osobnostních a majetkových práv autorů a výkonných umělců jsem na ně odkazovala. Tím myslím zejména právní prostředky ochrany a úpravu mimosmluvních institutů užití. Zajímala jsem se pouze o soukromoprávní úpravu autorského zákona v jeho první části, nikoli o kolektivní správu práv nebo o veřejnoprávní aspekty ochrany mimo autorský zákon.

Zejména jsem považovala za nutné podrobně popsat autorské dílo a umělecký výkon, tedy předměty právní ochrany, neboť z jejich rozdílné povahy vyplývá řada podstatných důsledků i pro subjekty těchto práv a jejich právní ochranu.

2. Autorské právo a práva s autorským právem související - obecně

Pojem **autorské právo** můžeme definovat jako soubor výlučných osobnostních práv a výlučných majetkových práv autora k autorskému dílu. Obdobně lze definovat **právo výkonného umělce** jako soubor výlučných osobnostních a výlučných majetkových práv umělce k jeho uměleckému výkonu. Smyslem existence těchto práv je ochrana duševního vlastnictví (viz. níže). Pro obě práva je typická velmi silná osobnostní složka. Osobnostní složka neoddělitelně spojuje právo a jeho subjekt, což je důvodem nepřevoditelnosti práva na jinou osobu.

Právo výkonného umělce řadíme mezi práva související s právem autorským. Ostatní práva související (např. právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu, právo rozhlasového nebo televizního vysílatele k jeho vysílání, právo zveřejnitelk k dosud nezveřejněnému dílu, k němuž uplynula doba trvání majetkových práv autora) jsou pouze majetkovými právy. Osobnostní složka zcela chybí, a proto také nic nebrání tomu, aby tato práva byla neomezeně převoditelná na jiné osoby. Právo výkonného umělce má mezi ostatními souvisejícími právy výjimečné postavení, neboť nechrání pouze majetek oprávněného. Liší se od ostatních práv souvisejících přítomností osobnostní složky. V tom se velmi podobá autorskému právu, proto je

také jako jediné z práv souvisejících označováno jako **právo příbuzné**. Příbuznost lze spatřovat jednak v podobnosti práva autorského a práva výkonného umělce, jak jsem výše uvedla, jednak v jisté odvozenosti jednoho od druhého, neboť nemůže vzniknout umělecký výkon bez předchozí existence autorského díla, které je uměleckým výkonem prováděno. Tato odvozenost však funguje pouze jednosměrně, od autorského díla k uměleckému dílu, nikoli naopak.

Dále je třeba rozvést, co znamená pojem **duševní vlastnictví**. Autorská práva patří do širšího rámce práv duševního vlastnictví. Mezi práva duševního vlastnictví patří také práva k vynálezům, průmyslovým vzorům, obchodním známkám, obchodním jménům a další práva vztahující se k činnosti v oblasti průmyslové, vědecké, literární a umělecké. Světová deklarace o duševním vlastnictví definuje duševní vlastnictví jako jakékoli vlastnictví, které se na základě obecného souhlasu považuje jak za duševní svou povahou, tak i zasluhující ochrany. Deklarace vyzdvihuje duševní vlastnictví jako nepostradatelného činitele pokroku a rozvoje lidstva. Hlavní funkcí práv duševního vlastnictví je chránit strůjce tohoto pokroku, stimulovat je k tvůrčí činnosti, poskytnout rámec právní jistoty a v neposlední řadě také zabezpečit uživatele, aby měli přístup k výsledkům duševní činnosti na rovném základě.

Úprava autorského práva a práva výkonného umělce je zakotvena v zákoně o právu autorském č.121/2000 Sb. Pro otázky, které autorský zákon neřeší, lze subsidiárně použít občanský zákoník (zejména jeho část týkající se obecné ochrany osobnosti). Systematika autorského zákona je postavena tak, že Hlava I. upravuje autorské právo, zatímco Hlava II. obsahuje úpravu práv s autorským právem souvisejících - mezi nimi také právo výkonného umělce. Z hlediska správné interpretace práv výkonného umělce je velmi důležitý § 74, který odkazuje na ta ustanovení Hlavy I., která lze obdobně použít i pro výkonné umělce.

3. Základní zásady právní úpravy autorského práva a práva výkonného umělce v českém právu

Úprava autorských práv v České republice vychází, stejně jako právo Evropských společenství, ze **zásady dualismu**. Podle této zásady práva autorů a práva výkonných umělců dělíme na majetková s převažujícím ekonomickým významem a práva osobnostní s převažujícím morálním významem. Nenalezneme ovšem právo, které by bylo pouze ryze majetkové nebo ryze osobnostní. Vždy dochází k určitému prolínání obou aspektů a jde jen o to, který aspekt převládá. Protipólem zásady dualismu je **monistická zásada**, která se uplatňovala v předchozím autorském zákoně z r. 1965. Monismus nerozlišuje mezi právy majetkovými

a osobnostními a chápe je jako jeden celek. Pro osobnostní i majetková práva stanoví jednotný režim, což může vést k různým praktickým problémům (např. v otázce dědění).

Zásadou dualismu se řídí i úprava práv výkonných umělců. Také práva výkonných umělců rozlišujeme na dvě základní kategorie – osobnostní práva a majetková práva.

Autorské právo patří do skupiny práv k nehmotným statkům, neboť předmětem ochrany jsou autorská díla tj. nehmotné statky. Nehmotný statek má způsobilost tzv. **potenciální ubiquity**, tedy způsobilost všudypřítomnosti. To znamená, že nehmotný statek může být užíván neomezeným počtem osob v různých částech světa současně. To je významný rozdíl oproti právnímu režimu věcí (tj. hmotných statků). Věc může být přítomna v jednom okamžiku pouze na jednom místě a jejím užíváním dochází k opotřebení nebo dokonce ke spotřebování, což u nehmotných statků nepřichází v úvahu.

Také umělecký výkon je potenciálně ubiquitní, ale pouze pokud půjde o umělecký výkon na záznamu. Pro živé výkony uplatnění zásady potenciální ubiquity nepřichází v úvahu pro faktickou nemožnost současného výskytu umělce na více než jednom místě, ledaže by šlo o přímý přenos vystoupení.

Dalším významným atributem autorského práva je jeho **nezávislost na hmotném nositeli**. Hmotný nositel (nebo také hmotný substrát) je věc, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno tak, aby bylo objektivně vnímatelné. Dílo je na hmotném substrátu zcela nezávislé a existence díla pokračuje, i když došlo ke zničení hmotného substrátu. Výjimkou by byla situace, kdy by zanikl hmotný substrát, který byl nositelem jediného exempláře díla. Z hlediska teoretického však zánik díla nebyl způsoben zánikem hmotného substrátu, ale ztrátou objektivní vnímatelnosti jakožto pojmového znaku díla. Prakticky se nezávislost díla na hmotném substrátu projeví v okamžiku, kdy dojde k oddělení vlastnického práva k hmotnému substrátu a práva duševního vlastnictví k dílu. To nastane tehdy, pokud autor prodá věc, která je hmotným nositelem díla, jiné osobě. Jiná osoba získává pouze vlastnické právo k věci, nikoli však právo autorské. Pokud by ještě navíc získala od autora licenci k výkonu majetkových práv, mohla by v rozsahu licence vykonávat majetková práva k dílu. Licenci k výkonu osobnostních práv udělit nelze, ta jsou za všech okolností spjata pouze s autorem.

Lze konstatovat, že umělecký výkon je také nezávislý na hmotném substrátu.

Další zásadou, která se uplatňuje stejnou měrou pro autorská práva i práva výkonného umělce, je **princip teritoriality**. Při negativním vymezení platí autorská práva určitého státu pouze v rámci jeho hranic, zatímco při vymezení pozitivním se autorskoprávní vztahy na území daného státu řídí pouze zákonodárstvím tohoto konkrétního státu (země ochrany). Nástrojem překonání negativních důsledků principu teritoriality jsou mezinárodní smlouvy, které zajišťují ochranu výsledkům tvůrčí činnosti i na území jiných států, kde by podle vnitrostátní právní úpravy chráněny nebyly.

Důležitá je **zásada nepřevoditelnosti** autorského práva. Autor nemůže převést své osobnostní ani majetková práva na jinou osobu. U majetkových práv existuje možnost udělit jinému oprávnění k výkonu těchto práv licenční smlouvou. Zde ovšem nedochází ke skutečnému převodu práv, ale pouze k vzniku oprávnění nabyvateli licence a ke vzniku povinnosti autora strpět zásah do svého práva v rozsahu licence. Přitom všechna majetková práva autorovi zůstávají, pouze může být omezen v jejich výkonu (např. v případě výhradní licence). Toto se označuje jako tzv. konstitutivní převod práv a ke skutečnému převodu práv vlastně nedochází.

Zásada nepřevoditelnosti platí i pro výkonné umělce ve stejném rozsahu.

Zásada **neformální ochrany** vznikla v kontinentální Evropě a nyní platí i pro všechny účastníky Bernské úmluvy o ochraně literárních a vědeckých děl z r. 1886. Dílo je autorskoprávně chráněno od okamžiku svého vzniku a není zapotřebí splnění žádných formálních požadavků.

Naopak zásada formální ochrany vyžaduje ke vzniku autorskoprávní ochrany díla splnění určitých formalit (registraci, popř. zaplacení správního poplatku). Tento způsob vzniku autorskoprávní ochrany je charakteristický pro anglo-americkou právní oblast. Autorské právo k dílu vzniká tomu, kdo se jako autor první zaregistruje (podobný registrační systém existuje v Evropě u průmyslových práv).

Zásadní rozdíl v pojetí autorskoprávní ochrany v evropském a anglo-americkém právním systému byl překonán na základě Všeobecné úmluvy o právu autorském z r. 1952, resp. její pařížské revize z r. 1971. Každý stát, který se účastní úmluvy a který vyžaduje ke vzniku autorskoprávní ochrany splnění jakýchkoli formálních podmínek, musí považovat tyto podmínky za splněné, pokud jsou exempláře díla opatřeny tzv. copyrightovou doložkou neboli také výhradou autorského práva (uvedení symbolu ©, jméno nositele autorského práva a rok prvního

¹ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002, s. 182

uveřejnění díla). Ochranu podle copyrightové doložky lze uplatnit pouze na ta díla, která jsou chráněna podle Úmluvy a která nebyla poprvé uveřejněna na území toho státu, kde je ochrana podle doložky požadována, ani není autorem díla občan tohoto státu.

Co se týče jména uvedeného v doložce, nejde o realizaci práva na autorské označení. Osoba uvedená v doložce nemusí být nutně autorem. Může to být také jiná osoba, která vykonává majetková práva autora. Doložka má pouze informovat budoucího uživatele, na koho je třeba se obrátit v případě, hodlá-li předmět ochrany, ke kterému se výhrada vztahuje, užit.²

Výše zmíněným principem neformální ochrany se v českém právu řídí také vznik práv výkonného umělce k jeho uměleckému výkonu. Státy, které pro vznik ochrany uměleckých výkonů stanoví nutnost splnění jakýchkoli formalit a současně se účastní Římské úmluvy o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových snímků a rozhlasových organizací z r. 1961, poskytují ochranu uměleckým výkonům podle doložky ® s uvedením roku prvního vydání a jména vlastníka práv. Jde tedy o řešení, které se je analogické tomu, které zvolila Všeobecná úmluva o právu autorském. Všeobecná úmluva o právu autorském stanoví použití doložky pro všechny druhy autorských děl, zatímco doložka podle Římské úmluvy se týká pouze zvukových záznamů uměleckých výkonů.

Pro úplnost je třeba dodat, že význam doložek klesá, neboť celosvětovým trendem je příklon k systému neformální ochrany.

Zákonná úprava vychází z **principu pravdivosti**, podle níž je subjektem autorského práva je vždy pouze skutečný autor. Existuje sice zákonná domněnka autorství podle § 6, ale ta má význam pouze pro důkazní řízení před soudem a je vyvratitelná důkazem opaku. Princip pravdivosti není prolomen ani v případě, že jde o zaměstnanecké dílo. Zaměstnavateli je ex lege svěřen výkon majetkových práv k zaměstnaneckému dílu, která vykonává vlastním jménem na svůj účet. Může dílo užit a udělit jiné osobě licenci k užití. Originálním subjektem autorského práva však zůstává pouze autor.

V úpravě práv výkonných umělců se objevuje jak zásada pravdivosti (výkonným umělcem je osoba, která umělecký výkon vytvořila), tak zde máme odkaz na obdobné použití zákonné domněnky autorství.

² Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.75

4. Srovnání autorského díla a uměleckého výkonu

Autorské dílo je předmětem ochrany autorského práva. Pojem *autorské dílo* je vymezen v generální klauzuli v § 2 odst. 1. Toto ustanovení obsahuje tři zákonné požadavky, jimž musí vyhovovat každé dílo, aby mohlo být autorským dílem.

1. Musí se jednat o **dílo literární a jiné dílo umělecké nebo dílo vědecké**. Kategorie *literární dílo* je v tomto výčtu nadbytečně (z důvodu tradice), ale samozřejmě by bylo možné podřadit literární dílo pod dílo umělecké a samostatně jej vůbec neuvádět.

Vědecké dílo (...) je výsledkem autorskoprávního ztvárnění vědeckého obsahu tvůrčí formou vědeckou.³ Nestací, aby dílo bylo z oblasti vědy, musí být také vytvořeno tvůrčí formou vědeckou. Zároveň však nesmí jít o ryze technickou činnost, protože v tom případě by byla příhodnější ochrana právem průmyslového vlastnictví.

2. Dalším zákonným požadavkem je, aby dílo bylo **jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti** autora.

Pojmovému znaku tvůrčí činnosti ve smyslu autorskoprávním vyhovuje pouze takový duševní výtvar, který je jako výsledek tvůrčí fantazie individuálním projevem osobnosti autora. Z toho, že jde o projev osobnosti autora, vyplývá způsobilost k jeho jedinečnosti.⁴ Každé dílo má svou neopakovatelnou jedinečnost, což je důvodem, proč nemohou existovat dvě totožná díla. V tom případě by jedno bylo originál a druhé plagiát, nebo by šlo o výsledek činnosti, který vůbec není způsobilý k autorskoprávní ochraně, protože pro uplatnění tvůrčího přínosu autora chybí prostor.

Pouze fyzická osoba je nadána schopností vytvářet dílo tak, aby bylo jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti. Proto nikdy není autorem díla právnická osoba, neboť ta žádný individuální přínos vnést nemůže. V kontinentálních právních systémech může být právnická osoba pouze odvozeným subjektem autorských práv, která vykonává buď na základě zákona (jako v případě zaměstnaneckých děl) nebo na základě autorem poskytnuté licence.

3. Generální klauzule požaduje, aby dílo bylo vyjádřeno v jakékoli **objektivně vnímatelné podobě** včetně podoby elektronické. Objektivní vnímatelností se rozumí, že dílo mohou vnímat i jiné osoby než autor. K vnímání jinou osobou ve skutečnosti dojít nemusí, stačí, když tato možnost objektivně existuje. Je vyloučeno, aby dílo existovalo pouze v autorově mysli.

³ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.42

⁴ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.42

Na druhou stranu se ale v českém autorském zákoně neuplatňuje podmíněnost existence díla jeho hmotným ztvárněním. To znamená, že nelze položit rovnítko mezi objektivní vnímatelnost a existenci díla v hmotné podobě. Podle Bernské úmluvy o ochraně literárních a uměleckých děl z r. 1886 si státy mohou vybrat, zda budou hmotné ztvárnění jako pojmový znak existence díla požadovat, či ne.

Podle českého práva bude například přednes básně autorským dílem (jde-li o přednes autora), i když báseň nebude vůbec existovat v hmotné podobě. Pouhým přednesem se stala objektivně vnímatelnou. Jen na okraj uvádím, že pokud by báseň přednášela osoba od autora odlišná, šlo by o provedení díla, a tudíž umělecký výkon, který podléhá jinému právnímu režimu než autorské dílo.

Zákon odstranil určité pochybnosti ohledně objektivní vnímatelnosti děl v elektronické podobě, neboť elektronickou podobu explicitně zahrnuje do své úpravy jako jeden ze způsobů, jak může být dílo vnímáno.

Rovněž není podmínkou, aby dílo bylo objektivně vnímatelné pro všechny. Postačuje, (...) že je dílo vyjádřeno v takové podobě, která je vnímatelná popřípadě jen omezenému okruhu osob, které zvolený způsob vyjádření ovládají (např. Braillovo slepecké písmo, posunková řeč hluchoněmých, různé kódy aj.).⁵

Ustanovení § 2 odst. 1 dále uvádí demonstrativní výčet druhů děl. Smyslem ustanovení je přiblížit, jaké druhy autorských děl mohou existovat. Jedná se např. o dílo slovesné, hudební, dramatické, choreografické, pantomimické, fotografické, audiovizuální, výtvarné, architektonické nebo dílo užitého umění.

Pokud vznikne dílo, které splňuje všechny tři znaky generální klauzule, ex lege mu přísluší autorskopravní ochrana, aniž by bylo třeba vyhovět jakýmkoli dalším formálním požadavkům. V tom je spatřován základní rozdíl mezi koncepcí autorského práva v kontinentální Evropě a koncepcí anglo-americkou, která vyžaduje splnění dalších formalit.

Dílo je autorskopravně chráněno od okamžiku svého vzniku. Toto upravuje autorský zákon v ustanovení § 9 odst. 1, kde stojí, že vznik díla je spojen s okamžikem jeho vyjádření v jakékoli objektivně vnímatelné podobě.

⁵ Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M.: Práva k nehmotným statkům, CODEX Nakladatelství Hugo Grotia, a.s., Praha, 1994, s.69

Autorskoprávní ochrana nastává bez ohledu na vůli autora. Autor nemůže vzniku autorskoprávní ochrany díla zabránit, ani svým následným projevem vůle dílo této ochrany zbavit (např. vzdát se svých práv prohlášením). Autor však nemá povinnost svá práva uplatňovat. Pokud by např. jiná osoba zveřejnila autorovu knihu pod svým jménem a autor by se tomu nebránil, neexistuje státní nebo jiná autorita, která by v této věci postupovala z moci úřední.

Ustanovení § 2 odst. 2 obsahuje výčet útvarů, které jsou za autorské dílo považovány (jde tedy o **fikci autorského díla**). Tyto útvary ve skutečnosti nemohou být autorskými díly, neboť nevyhovují generální klauzuli v § 2 odst. 1, protože nejsou jedinečné. Zákon zde požaduje alespoň původnost v tom smyslu, že jsou tato díla autorovým původním výtvozem. Autorský zákon se tak odchyluje od pojmového znaku individuality díla, přičemž důvodem je ekonomický zájem na rozšíření ochrany na některé další útvary, které lze označit alespoň za původní z hlediska tvůrčího přínosu.

Za dílo se tak považuje počítačový program, fotografie a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, jsou-li původní, a databáze, která je způsobem výběru nebo uspořádání původní. U počítačového programu je situace složitější, protože může existovat i počítačový program, který splňuje pojmový znak jedinečnosti, a proto je chráněn podle § 2 odst. 1, nebo naopak počítačový program, který nebude možné označit ani jako původní, a v tom případě nebude chráněn vůbec. Vždy záleží na posouzení konkrétních okolností. Stejně tak fotografie může být jedinečná, pouze původní nebo dokumentární fotografie bez jakéhokoli tvůrčího přínosu.

Není relevantní, zda se jedná o dílo trvalé nebo dočasné. Autorskoprávní ochrana se vztahuje na všechna autorská díla bez ohledu na rozsah, účel, význam, uměleckou nebo estetickou hodnotu. Určitou minimální hodnotu díla však právní úprava předpokládá. Vyplývá to z ustanovení § 11 odst. 3, které upravuje právo na nedotknutelnost díla. Součástí práva na nedotknutelnost je i právo, aby dílo nebylo užito způsobem snižujícím jeho hodnotu. Z toho lze dovodit, že dílo musí mít určitou hodnotu, jinak by nehrozilo nebezpečí, že jej bude jiná osoba užívat způsobem snižujícím jeho hodnotu.

Naprosto však nezáleží na obsahu díla, které má být chráněno. Autorskoprávně jsou totiž chráněna i pornografická díla (i taková, jejichž výrobu a rozšiřování zakazuje trestní zákon) i díla propagující hnutí směřující k omezování lidských práv, zločinecké ideologie, terorismus. Výkon

těchto práv však nebude možný pro rozpor s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 OZ) a rozpor se zákonem (§ 39 OZ).

Chráněny jsou i části díla a vývojové fáze, dokonce i název díla a jména jednotlivých postav. Toto se obdobně vztahuje i na umělecké výkony. Názvy děl a jména postav jsou chráněny jako součást díla – jedná se o tzv. **vnitřní ochranu**.

Dále jsou chráněny také samostatně, pokud jsou samy o sobě způsobilé být předmětem autorskoprávní ochrany podle § 2 odst. 1 nebo § 2 odst. 2. V tomto případě jde o tzv. **vnější ochranu** (§2 odst. 3). Vnější ochranu tedy lze uplatňovat u názvů nebo jmen postav, které splňují znaky generální klauzule, a jsou tedy samostatným autorským dílem. Vnější ochrany nebudou požívat názvy či jména obsahující obecné pojmy, většinou ani názvy jednoslovné; tradičně se vnější ochrana přiznávala např. názvu *Osudy dobrého vojáka Švejka*.⁶

Postava jako taková většinou podmínky pro autorskoprávní ochranu nespĺňuje, protože charakter postavy sám o sobě postrádá jedinečnost (komentář Iva Telce v této souvislosti uvádí příklad pomatence, který mstí smrt svého otce). Častější je ovšem případ, že je samostatně chráněno výtvarné ztvárnění postavy. K užití samostatného výtvarného ztvárnění postavy je zapotřebí získat souhlas autora. Praktickým příkladem je prodej spotřebního zboží s potisky známých výtvarných ztvárnění postav (tzv. charakter merchandising).

S úpravou vnitřní a vnější ochrany díla souvisí § 45, který upravuje zvláštní skutkovou podstatu *nebezpečí záměny děl*, která postihuje toho, kdo by použil názvu nebo vnější úpravy (zde však nikoli jména postavy, neboť na jména postav se toto ustanovení nevztahuje) již použitých po právu jiným autorem pro dílo téhož druhu.

Užití stejného názvu nebo jména postavy lze v některých případech posuzovat také jako porušení práva nekalé soutěže (§ 44 a násl. obchodního zákoníku). Ve smyslu definice soutěžního práva se totiž mohou i autoři dostat do soutěžního postavení. Nároky podle práva nekalé soutěže lze uplatnit vedle nároků z autorskoprávní ochrany.

Stejnou úroveň autorskoprávní ochrany požívají i díla vzniklá tvůrčím **zpracováním** jiného díla a **překlady děl** (pokud vyhovují generální klauzuli §2 odst. 1). Tato díla souhrnně nazýváme **díla odvozená**.

⁶ Kříž, J., Holcová, I., Korďáč, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.54

Překladem díla se rozumí překlad do jiného jazyka. I v tomto případě je třeba mít na zřeteli, zda překlad vykazuje individuální tvůrčí přínos autora. Žádný tvůrčí přínos nelze spatřovat, pokud by šlo o překládání počítačovým programem.

Příkladem zpracování díla může být vytvoření scénáře k filmu podle literární předlohy. Ačkoli se v tomto případě jedná částečně o provedení díla, nejde o umělecký výkon, a to z důvodu vysokého stupně individuálního tvůrčího přínosu scénáristy. Na zpracovaných dílech a na překladech váznou dvojí autorská práva - právo autora a právo zpracovatele nebo překladatele. Práva autora nově vzniklého odvozeného díla jsou s ohledem na ustanovení § 12 odst. 1 omezena právy autora původního (zpracovaného) díla, jehož majetková práva k původnímu dílu se rozšiřují i na odvozené dílo. Ke každému užití odvozeného díla je třeba také licence od autora původního díla.⁷

Výše uvedené platí bez ohledu na to, jestli měl překladatel nebo zpracovatel souhlas autora k překladu díla nebo zpracování. Pokud by chyběl souhlas, došlo by překladem nebo zpracováním k neoprávněnému zásahu do práv autora a autor by se tomu mohl bránit zákonnými prostředky (§40). I v tom případě by však překlad nebo zpracování byly autorským dílem. Souhlas autora není nutný, pokud je zpracování nebo překlad pořizován pouze pro osobní potřebu (§ 30).

Rozdílná situace nastává, pokud by se jednalo pouze o použití **námětu** z jiného díla. Souhlas autora námětu se nevyžaduje, neboť námět není způsobilý být předmětem autorskoprávní ochrany. Námět je příliš abstraktní a sám o sobě postrádá tvůrčí přínos. Rozvitý literární námět by chráněn být mohl za předpokladu, že je zde již vytyčena dějová linie takovým způsobem, že ji lze označit za jedinečnou.

Zvláštním druhem díla je **dílo souborné** (§2 odst. 5). Může to být např. časopis, encyklopedie, výstava, jiný soubor nezávislých děl nebo jiných prvků, které svým způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu splňují podmínky generální klauzule v § 2 odst. 1. Dílem souborným je také databáze, která se za dílo považuje podle § 2 odst. 2. U souborných děl rozlišujeme dvojí autorská práva – jednak práva autorů jednotlivých děl zařazených v souboru, jednak práva uspořadatele. Zařazením díla do souborného díla vlastně dochází k užití díla, proto k tomu musí mít uspořadatel souhlas autora. Předmětem souborného díla mohou však být i *jiné prvky*, které vůbec nesplňují náležitosti autorského díla. Z ustanovení § 74 vyplývá, že právní úpravu díla souborného nelze použít na umělecké výkony. Nemůže tedy existovat žádný

⁷ Chaloupková, H., Holý, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s.7

souborný umělecký výkon. Je to z toho důvodu, že např. uspořádání hudebního nosiče s uměleckými výkony různých interpretů bude stále souborným dílem.

Dále pojednávám o tom, co není autorským dílem a co za něj není považováno. Útvary, které jsou **nezpůsobilé** být autorským dílem, jsou příkladmo vyjmenovány v § 2 odst. 6, např. námět díla, denní zpráva, myšlenka, princip, matematický vzorec, metoda, objev. V těchto případech se nemůže projevit jedinečná tvůrčí činnost autora. Matematický vzorec nebo princip vyplývá z určitých přírodních zákonů. Výsledek je předem determinován a nutně by k němu došel každý s patřičným vzděláním a schopnostmi, a proto zde pro tvůrčí činnost autora chybí prostor. Jako příklad literatura tradičně uvádí práci restaurátora uměleckých děl.

Naproti tomu v ustanovení §3 jsou **vyluky** z autorskoprávní ochrany. Útvary zde uvedené jsou způsobilé k autorskoprávní ochraně, ale z různých důvodů není veřejný zájem na tom, aby byly autorskoprávně chráněny. Takto jsou vyloučena **díla úřední**, jako je právní předpis, rozhodnutí, opatření obecné povahy, veřejné listiny, rejstříky, sbírky, obecní kroniky, státní symbol, státní hymna atd. Je ve veřejném zájmu, aby tato díla mohla být bez překážek užívána v co nejširší míře. Dále zákon vylučuje **výtvoř tradiční lidové kultury** a navíc zakazuje jejich užití způsobem snižujícím hodnotu. Důvodem vyluky je veřejný zájem na udržení všeobecného povědomí o těchto výtvořech, dále pak to, že jména autorů výtvořů tradiční lidové kultury většinou neznáme. Dříve existovala i třetí vyluka vztahující se na politické projevy. Ta však byla poslední novelou č. 216/2006 Sb. odstraněna a politické projevy se nově staly předmětem zákonné licence.

Útvary, které nejsou způsobilé být autorským dílem, není možné sjednat autorskoprávní ochranu smluvně. Takový právní vztah by platil pouze inter partes a nešlo by o autorskoprávní režim, nýbrž o jakýsi režim užití pouze mezi smluvními stranami. Autorskoprávní ochrana je ovšem širší, protože působí nejen inter partes, ale proti všem (erga omnes). Smluvní sjednání ochrany erga omnes není možné a bylo by to absolutně neplatné z důvodu rozporu se zákonem (§ 39 OZ).

Umělecký výkon je výkon herce, zpěváka, hudebníka, tanečníka, dirigenta, sbormistra, režiséra nebo jiné osoby, která hraje, zpívá, recituje, předvádí nebo jinak provádí umělecké dílo a výtvoř tradiční lidové kultury (§ 67 odst. 1). Výčet osob v tomto ustanovení je pouze demonstrativní a v zásadě koresponduje s výčtem chráněných osob v Římské úmluvě o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových snímků a rozhlasových organizací z r. 1961.

Stejně jako autorské dílo, i umělecký výkon charakterizují tři pojmové znaky, které lze v tomto případě dovést spíše implicitně ze souvislosti celé zákonné úpravy. Jsou jimi provádění autorského díla, osobitý tvůrčí přínos výkonného umělce a vyjádření v objektivně vnímatelné podobě.

1. Především tedy půjde o **provádění autorského díla** (vyjádření autorského díla určitým způsobem). V tom se projevuje závislost uměleckého výkonu na preexistentním autorském díle. Samostatně (bez autorského díla) nemůže umělecký výkon vzniknout. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla je umělecký výkon artisty (viz. níže).

Pro upřesnění dodávám, že uměleckým výkonem může být prováděno pouze dílo umělecké nebo literární. Provádění vědeckého díla např. přednáškou by jako umělecký výkon chráněno být nemohlo zejména z důvodu neexistence dostatečného prostoru pro individuální tvůrčí přínos výkonného umělce.

2. Dalším pojmovým znakem uměleckého výkonu je **osobitý tvůrčí přínos** výkonného umělce. Míra tvůrčího přínosu požadovaná pro umělecký výkon je nižší než míra tvůrčího přínosu požadovaná pro autorské dílo. Umělecký výkon musí být pouze osobitý (nikoli nutně jedinečný). Dva zpěváci mohou zazpívat naprosto stejnou píseň (na rozdíl od dvou autorů, kteří nikdy nemohou napsat naprosto stejnou knihu). Umělecký výkon zpěváků proto nelze označit za jedinečný, nicméně lze označit za osobitý, protože každý zpěvák zazpíval píseň svým osobitým způsobem.

Složitost rozhodování, zda půjde o umělecký výkon nebo autorské dílo, lze ilustrovat na práci divadelního režiséra. V závislosti na míře individuálního tvůrčího přínosu může být režie divadelního představení buď o autorským dílem nebo uměleckým výkonem. Naopak v případě režiséra přenosu sportovního utkání se zřejmě o žádný tvůrčí přínos nejedná, takže autorskoprávně chráněn vůbec není.

3. Stejně jako autorské dílo, i umělecký výkon vzniká v okamžiku, kdy je vyjádřen **v objektivně vnímatelné podobě**.

Není přitom rozhodné, zda jde o živé provádění uměleckého výkonu, který není nijak zaznamenan, a možnost jeho opětovného spatření či slyšení po jeho dokončení již neexistuje, nebo o vnímání výkonu zprostředkovaného např. technickým zařízením (tedy případ, kdy je výkon zaznamenan na nějaký nosič).⁸

⁸ Popelková, V.: Ochrana práv výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů (Intergram), Grada publishing, Praha, 1998, s. 28

Nemožnost opakovaného živého provedení je specifickou vlastností uměleckého výkonu. Každé další provedení je totiž novým uměleckým výkonem (např. pokud je opakovaně hráno divadelní představení). Možnost opakování uměleckého výkonu existuje pouze tehdy, pokud byl pořízen jeho záznam.

Jako zvláštní kategorie je v § 67 odst. 1 uvedeno provádění výtvorů tradiční lidové kultury. To proto, že výtvořiny tradiční lidové kultury jsou předmětem výluky podle § 3. Výtvořiny tradiční lidové kultury tak nepožívají autorskoprávní ochrany, přestože bezpochyby znaky autorského díla splňují. Z uvedeného vyplývá, že pokud máme určit, co všechno může být provedeno uměleckým výkonem, je rozhodná pouze způsobilost být dílem, nikoli zda je dílo skutečně autorskoprávně chráněno. Stejná situace bude u uměleckého provedení státní hymny, která je předmětem výluky § 3 jakožto dílo úřední.

Podobně jako existuje fikce autorského díla, také zákonná úprava uměleckého výkonu obsahuje právní fikci. Podle této fikce se za umělecký výkon považuje výkon artisty. Výkon artisty totiž nesplňuje jeden ze znaků generální klauzule, protože artista svým výkonem neprovádí umělecké ani literární dílo. Výkon artisty je tak za umělecký výkon pouze považován. Ochrana na základě fikce nelze vykládat extenzivně, a proto ji nelze použít na jiné výkony, byť by byly svou povahou podobné artistickému výkonu (např. výkon kouzelníka).

Možnost rozšířit ochranu i na výkon artisty stanoví Římská úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových snímků a rozhlasových organizací z r. 1961. Jde ovšem pouze o možnost, nikoli povinnost, takže členské státy Úmluvy se mohou samy rozhodnout, zda artistickému výkonu ochranu přiznají. Výkon artisty je na hranici mezi uměním a sportem. Sportovní výkony standardně nejsou chráněny. Pokud ovšem sportovní výkony provádějí dílo choreografické (např. tanec), pak mohou být také uměleckými výkony.

Umělecké dílo nelze provést dalším uměleckým výkonem, proto nepřichází v úvahu *zpracování*, jak ho známe u autorských děl.

Jsou chráněny všechny umělecké výkony bez ohledu na hodnotu, účel, význam, rozsah, a také bez ohledu na to, je-li umělecký výkon zachycen v hmotné podobě či existuje pouze efemérně. Hodnota uměleckého výkonu nezávisí na hodnotě prováděného díla.

5. Srovnání autora a výkonného umělce

Autorem je fyzická osoba, která dílo vytvořila (§ 5 odst. 1). Pouze fyzická osoba má schopnost vnést do díla individuální tvůrčí přínos, který je pro autorské dílo charakteristický.

Nejde o individualitu v obecném smyslu, nýbrž o nejosobitější ztvárnění výtvoru na základě autorova svobodného výběru z tvůrčích možností.⁹

Dílo může vytvořit i osoba, která je omezena nebo zbavena způsobilostí k právním úkonům, neboť to ji nezabavuje tvůrčích schopností. Autorská práva osoby s omezenou nebo žádnou způsobilostí k právním úkonům vykonává zákonný zástupce této osoby.

Schopnost vnést do díla individuální tvůrčí přínos nemůže mít v žádném případě právnická osoba. Právnická osoba bude vždy pouze osobou odvozenou od autora, které může být svěřen (ze zákona nebo na základě licenční smlouvy) výkon majetkových práv, nikoli však samotné majetkové právo. Autory děl taktéž nemohou být zvířata ani stroje, které jednak nejsou schopny tvůrčího myšlení a také samozřejmě nemohou být subjekty práv, protože de iure jde o věci. Naopak ale není na překážku, pokud je dílo vytvořeno pomocí techniky (např. nakresleno v počítači).

Zákon vychází ze zásady pravdivosti, jak byla popsána v 3. části této diplomové práce. Autorem je vždy ten, kdo dílo skutečně vytvořil. Pro usnadnění identifikace autora je v ustanovení § 6 obsažena zákonná domněnka autorství, která stanoví, že autorem díla je fyzická osoba, jejíž jméno je obvyklým způsobem uvedeno na díle nebo je u díla uvedeno v rejstříku předmětů ochrany vedeném příslušným kolektivním správcem. To ovšem platí pouze tehdy, není-li prokázán opak, neboť jde o domněnku vyvratitelnou. Tuto domněnku lze popřít důkazem opaku, a proto zde nenastává rozpor se zásadou pravdivosti. Osoba, které svědčí domněnka autorství, má v případě soudního sporu zvýhodněnou pozici, protože výše uvedená domněnka přenáší důkazní břemeno na protistranu.

Vše, co bylo dosud uvedeno o autorech, lze přiměřeně vztáhnout i na výkonné umělce (zejména pokud jde o otázku způsobilosti k právním úkonům, uplatnění zásady pravdivosti a související zákonné domněnky v ustanovení § 6). Výkonným umělcem je fyzická osoba, která umělecký výkon vytvořila (§ 67 odst. 2). Je to tedy osoba, která provedla uměleckým výkonem autorské dílo.

Výkonný umělec prostřednictvím uměleckého výkonu převádí původní předlohu existujícího autorského díla do formy, kterou je tento výsledek duševní tvůrčí činnosti autora interpretován a sdělen diváku či posluchači.¹⁰

⁹ Telec, I., Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 20

¹⁰ Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M.: Práva k nehmotným statkům, CODEX Nakladatelství Hugo Grotia, a.s., Praha, 1994, s. 118

Zajímavá je naprostá odlišnost právního řešení situace, kdy více autorů vytváří společně dílo a kdy více umělců provádí společně umělecký výkon.

Tak nejprve o spoluautorech. Pokud vznikne dílo společnou tvůrčí činností dvou nebo více autorů do doby dokončení díla jako dílo jediné, jedná se o spoluautorské dílo. Spoluautoři jsou k sobě navzájem v solidárním postavení, tzn. mají práva a povinnosti společně a nerozdílně. Charakteristickým znakem spoluautorského díla je, že jednotlivé příspěvky spoluautorů do spoluautorského díla nejsou schopny samostatného užití. Ovšem není na překážku, pokud je možno výsledky činnosti každého spoluautora od sebe odlišit. Nikdy se nemůže jednat o spoluautorství v různých oborech činností, např. pokud jedna osoba je autorem textu knihy a druhá osoba autorem ilustrací. V tomto případě jde o typický příklad spojení dvou děl. Důležité je i časové určení momentu, kdy nastal výsledek tvůrčí činnosti autorů. Spoluautoři nemusí pracovat současně, mohou pracovat i postupně. Pokud by ale jeden výsledek nastal až po dokončení druhého výsledku, nemohlo by jít o spoluautorství, ale šlo by o zpracování nebo nové samostatné dílo.

Pro vznik díla spoluautorů je postačující objektivní naplnění uvedených pojmových znaků; společná tvůrčí činnost nemusí být předem zamýšlena a nemusí jít ani o vědomou, tedy volní spolupráci v důsledku povahy vytvoření díla coby objektivní skutečnosti, postrádající charakter právního úkonu, připouští se i protiprávnost na straně jedné z osob.¹¹

Vyloučen ze spoluautorství je ten, kdo přispěl ke vzniku díla např. pouze odbornou pomocí, radou, materiálem nebo podnětem.

Jednotliví spoluautoři mají velmi silný vliv při nakládání s dílem, neboť o nakládání s dílem je nutno rozhodovat jednomyslně. Tato úprava se liší od obecné občanskoprávní úpravy, kde se uplatňuje při rozhodování o nakládání s věcí většinový princip. Tak např. je nezbytné, aby s uzavřením licenční smlouvy souhlasili všichni spoluautoři, protože se jedná o nakládání s dílem. Pokud by smlouvu uzavřeli jen někteří spoluautoři, byla by relativně neplatná. Pokud by ale jednotlivý autor bránil nakládání se spoluautorským dílem bez vážného důvodu, mohou se ostatní spoluautoři domáhat u soudu nahrazení projevu vůle.

Co se týče jednání spoluautorů v právních vztazích, bylo by jistě možné, aby spoluautoři udělili plnou moc některému z nich, nebo jiné osobě, a vytvořili si tak obdobu „společného zástupce,“ jak ho známe z úpravy výkonných umělců.

¹¹ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.70

Aktivně legitimován k ochraně práv je každý ze spoluautorů samostatně.

Podíly spoluautorů na výnosech ze spoluautorského díla jsou úměrné velikosti tvůrčích příspěvků jednotlivých autorů. Je však možné, aby si spoluautoři sjednali jiný způsob dělení výnosů, neboť zákonná úprava je dispozitivní. Pokud jsou jednotlivé tvůrčí příspěvky od sebe nerozeznatelné, platí, že podíly na výnosech jsou stejné. Úprava podílů v zásadě odpovídá úpravě podílů spoluvlastníků v občanském zákoníku.

Pokud jeden ze spoluautorů zemře, nepřirůstá jeho podíl ostatním spoluautorům, ale je předmětem standardní dědické posloupnosti. Pokud spoluautor neměl dědice, připadá jeho podíl státu jako odumrlý. Trvání majetkových práv ke spoluautorskému dílu se počítá až od smrti posledního ze spoluautorů. Uběhne-li od smrti posledního spoluautora 70 let, stává se dílo volným. Volným dílem může být pouze dílo spoluautorů jako celek, jednotlivé spoluautorské podíly na spoluautorském díle nikoli.¹²

Režim spoluautorství nelze v žádném případě analogicky aplikovat na výkonné umělce, kteří vytváří společně umělecký výkon. Vyplývá to ze samostatné povahy uměleckého výkonu každého z výkonných umělců. Každý výkonný umělec vytváří svůj vlastní umělecký výkon, i když ho vytváří společně s jinými výkonnými umělci. Vlastně jde o více uměleckých výkonů vytvářených vedle sebe.

Společné vystupování výkonných umělců je velmi obvyklý jev. Nastává proto otázka, jak jednají tito společně vystupující umělci v právních vztazích. Jednat se všemi jednotlivě by bylo značně komplikované.

Zákon tuto otázku vyřešil zavedením institutu **společného zástupce** výkonných umělců (§68 odst. 1). Společný zástupce činí právní úkony jménem zastoupených výkonných umělců a na jejich účet (přímé zastoupení). Pro zjednodušení zakládá zákon přímé zákonné zastoupení uměleckých těles (např. orchestr, sbor, taneční soubor) jejich uměleckým vedoucím. Umělecký vedoucí není společným zástupcem v případě, že by si umělecké těleso většinou hlasů zvolilo někoho jiného. Takto zvolený společný zástupce musí mít plnou moc podepsanou většinou členů.

Je třeba zdůraznit, že ze zákona nevyplývá povinnost mít společného zástupce. Je to na zcela dobrovolném uvážení výkonných umělců soustředěných v uměleckém tělese. Mohou vyloučit, aby byl ex lege společným zástupcem jejich umělecký vedoucí tím, že žádného vedoucího neurčí.

¹² Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.72

Ustanovení o společném zástupci se nevztahuje na sólistu, dirigenta a režiséra divadelního představení. Ti nemohou být zastupováni společným zástupcem, ovšem sami by mohli být společným zástupcem jiných výkonných umělců sdružených v uměleckém tělese.

6. Vznik autorského práva a práva výkonného umělce

Autorské právo vzniká okamžikem vytvoření díla, tedy okamžikem, kdy bylo dílo vyjádřeno v objektivně vnímatelné podobě. Výrazovými prostředky, které umožňují objektivní vnímatelnost díla, jsou např. slovo, psaný text, zvukové vlny, ztvárnění organické nebo anorganické hmoty.

Český právní řád nevyžaduje pro vznik díla splnění jakýchkoli formalit. Tato zásada neformálnosti ochrany vyplývá i z mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Bernská úmluva dovoluje členským státům stanovit jedinou formální podmínku, a sice podmínit vznik díla jeho zachycením v hmotné podobě. Česká republika však této možnosti nevyužila, proto podle českého práva mohou existovat i díla efemérní, tedy díla bez hmotného zachycení. Stejně tak není podmínkou ani trvalost objektivně vnímatelného vyjádření, takže může vzniknout dílo, které existuje pouze po přechodnou dobu.

Právo k uměleckému výkonu vzniká vyjádřením uměleckého výkonu v objektivně vnímatelné podobě. V tomto ohledu je úprava stejná. Aby mohl být umělecký výkon opakován, je nutné vytvoření jeho záznamu.

7. Nezávislost práv k nemotným statkům a práv věcných

Dílo je nezávislé na svém hmotném nositeli (hmotném substrátu). To se nejmarkantněji projevuje v tom, že zničením hmotného nositele dílo nezaniká. Zánik díla by teoreticky nastal teprve v okamžiku, kdy by byly zničeny všechny hmotné exempláře, jejichž prostřednictvím bylo dílo vyjádřeno, a dílo by bylo všeobecně zapomenuto.

Lze rozlišovat, do jaké míry je úzké spojení díla a hmotného substrátu. Existují díla, která jsou s hmotným substrátem neoddělitelně spojena a jejich kvalita přímo závisí i na kvalitě hmotného substrátu (jako např. fotografie, jejíž kvalita závisí také na kvalitě fotografického papíru, který byl při její výrobě použit). Pak také existují díla, kde hmotný substrát je skutečně pouze nositelem díla (např. kvalita materiálu použitého pro výrobu knihy nemá vliv na kvalitu díla literárního).

Hmotný substrát, který nese záznam uměleckého výkonu, je vždy pouhým nositelem, který kvalitu uměleckého výkonu jako takového ovlivnit nemůže. Kromě toho umělecké výkony

velmi často existují pouze v nehmotné podobě, takže není nutná otázka závislosti na hmotném substrátu řešit.

Díla a umělecké výkony nelze považovat za věci ani za jiné majetkové hodnoty. Komentář Iva Telce uvádí, že dílo je *res extra commercium* (stejně jako např. vzduch, divoče žijící zvířata), a to z toho důvodu, že nemůže být předmětem majetkových dispozic, tak jako jiné majetkové hodnoty.

Stejně tak jako jsou na sobě nezávislé dílo a jeho hmotný substrát, existují zcela nezávisle na sobě také autorské právo k dílu a vlastnické právo k věci, která je nositelem díla. Obě práva mohou náležet jedné osobě. Pokud ovšem vlastnické právo náleží jiné osobě, než které patří právo autorské, může dojít ke kolizi obou práv. Zákonná úprava se snaží takovým kolizím předcházet, a proto práva obou subjektů rovnoměrně vyvažuje.

K rozdělení vlastnického a autorského práva mezi různé osoby dochází typicky tehdy, pokud autor prodá hmotného nositele díla jiné osobě. Tato osoba se stává pouze vlastníkem věci, ale bez dalšího nemá právo užít dílo (s výjimkou volného užití a užití za podmínek zákonných licencí). Pokud by chtěla dílo užít, musela by ještě získat od autora souhlas k takovému užití.

Stejně to funguje i v případě práv výkonných umělců s jediným výraznějším rozdílem v §72, který upravuje úplatnou zákonnou licenci na vysílání zvukového záznamu uměleckého výkonu rozhlasem nebo televizí, přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání. Pokud si hmotný substrát se záznamem uměleckého výkonu koupí rozhlasový nebo televizní vysílatel, získává též právo umělecký výkon užít vysíláním, aniž by k tomu potřeboval svolení výkonného umělce. Je ovšem povinen uzavřít smlouvu o odměně s kolektivním správcem, jinak by se jednalo o neoprávněné užití.

Ten, kdo se stane vlastníkem věci jakožto hmotného nositele díla, nemá povinnost hmotný substrát udržovat ani jej chránit před zničením. Taková povinnost k aktivnímu konání by existovala pouze v případě, že by to vyplývalo z dohody mezi autorem a vlastníkem. Povinnost věc udržovat by však mohla vyplývat z veřejnoprávních předpisů (např. o památkové péči). Vlastník nesmí hmotný substrát úmyslně zničit, což vyplývá z osobnostního práva autora na nedotknutelnost díla. Za náhodné zničení hmotného substrátu by však odpovědnost nenesl. Z logiky věci se zákaz úmyslného zničení vztahuje pouze na případy, kdy by zničením hmotného substrátu mohly být zájmy autora nějak poškozeny.

Tato úprava se podle zákona vztahuje obdobně i na umělecké výkony. Z povahy věci by se však muselo jednat pouze o zaznamenané výkony na hmotných nosičích a lze si těžko

představit, že by zničení takového nosiče jeho vlastníkem mohlo výkonného umělce jakkoli poškodit. Tato úprava tedy není pro výkonné umělce prakticky použitelná.

8. Obsah práva autorského a obsah práva výkonného umělce

Obsahem práva autorského i práva výkonného umělce jsou výlučná osobnostní a výlučná majetková práva. Jejich výlučnost (nebo také absolutnost) spočívá v tom, že jejich subjekt může vyloučit kteroukoli třetí osobu z působení na předmět těchto práv. Zejména půjde o právo zakázat užití třetí osobou, pokud se toto užití neodehrává na základě zákona nebo smluvní licence. Mezi subjektem výlučných práv a třetí osobou ovšem může dojít také k relativizaci absolutněprávního vztahu na základě právní skutečnosti - typicky protiprávním zásahem třetí osoby do absolutního práva. Tak vzniká mezi stranami relativní právní vztah, v tomto případě odpovědnostní.

Základ autorského práva je osobnostněprávní a majetková práva autorská jsou považována za specifický majetkový projev práv osobnostních.¹³ Osobnostněprávní povaha autorského práva a práva výkonného umělce vyplývá z přirozeného práva.

9. Osobnostní práva autora a výkonného umělce

Osobnostní práva jsou výlučně spjata s osobou autora (výkonného umělce) a trvají od vzniku díla (uměleckého výkonu) po celou dobu jejího života.

Osobnostní práva nejsou předmětem dědění (na rozdíl od majetkových práv) a jsou nepřevoditelná na jinou osobu. U majetkových práv je možné konstituovat licenční smlouvou oprávnění jiné osobě, aby majetková práva mohla vykonávat. U osobnostních práv je nepřevoditelnost ještě přísnější v tom smyslu, že není možné ani převedení výkonu práv.

Společně pro autory i výkonné umělce platí, že se nemohou vzdát svých osobnostních práv. To nelze učinit jednostranným prohlášením ani ustanovením ve smlouvě.

Osobnostní práva trvají po celý život autora (výkonného umělce). V okamžiku smrti autora (výkonného umělce) všechna osobnostní práva zanikají. Současně však originálně vznikají dvě specifická práva, která tvoří tzv. postmortální ochranu autora (výkonného umělce). O těchto právech bude pojednáno v následující části.

¹³ Telec, I., Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 141

9.1 Srovnání úpravy osobnostních práv autorů a výkonných umělců

Mezi osobnostní práva autora náleží právo rozhodnout o zveřejnění díla, právo osobovat si autorství a právo na nedotknutelnost díla. Výkonný umělec má právo rozhodnout o zveřejnění svého uměleckého výkonu, právo na původcovské označení a právo, aby dílo nebylo užito způsobem, který by byl na újmu jeho pověsti.

Nejzákladnějším osobnostním právem autora je právo **rozhodnout, zda své dílo zveřejní** (§ 11 odst. 1). Zveřejnění znamená první oprávněné zpřístupnění díla veřejnosti jakožto individuálně určeným osobám. Okamžik zveřejnění díla může nastat pouze jednou. Zveřejněním se právo autora zveřejnit dílo vyčerpává.

Autor v žádném případě není povinen své dílo zveřejnit. Může se rozhodnout, že ponechá své dílo nezveřejněné, a tomu odpovídá povinnost pro všechny ostatní osoby strpět, že dílo zveřejněno nebylo. Každý je povinen respektovat, že dílo zůstane předmětem autorova soukromí. Pokud se autor naopak rozhodne dílo zveřejnit, pak rozhoduje i o způsobu zveřejnění. Způsobem zveřejnění může být např. první oprávněné přednesení, vystavení nebo vydání. Dílo může být zpřístupněno i prostřednictvím počítačové sítě Internetu, ledaže by se jednalo o zveřejnění vydáním, pronájemem, půjčováním či vystavením neboli způsoby užití díla vázanými podle zákonného vymezení výlučně na hmotné rozmnoženiny díla a které v důsledku této determinace nelze prostřednictvím Internetu realizovat.¹⁴

Pojem, který lze snadno zaměnit se zveřejněním díla, je *vydání díla*. Vydání díla je zahájení oprávněného veřejného rozšiřování rozmnoženin. Vydání je tedy, na rozdíl od zveřejnění, vázáno na existenci rozmnoženin. Dalším podstatným rozdílem je, že vydání může proběhnout opakovaně.

Autor nemá možnost bránit zveřejnění díla po své smrti. Autor nemůže zveřejnění díla *mortis causae* zapovědět, neboť by se jednalo o výkon již zaniklého práva, nebo o podmínku, která nemá dle současného českého práva žádné právní následky.¹⁵ Autor může pouze doufat, že jeho dědici budou takové přání respektovat. Zákon s posmrtným zveřejňováním děl počítá v § 28, kde upravuje právo oprávněného zveřejnítele, který zveřejní dílo, k němuž již uplynula doba trvání majetkových práv.

¹⁴ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: *Občanské právo hmotné*, svazek III., ASPI, Praha, 2002, s. 214

¹⁵ Telec, I., Tůma, P.: *Autorský zákon. Komentář*, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 141

Výkonný umělec má právo rozhodnout, zdali zveřejní svůj umělecký výkon (§ 70 odst. 1). Zde platí přiměřeně vše, co bylo uvedeno o autorském právu na zveřejnění, a to jak pro živě provedený umělecký výkon, tak pro umělecký výkon ze záznamu.

Dalším neodmyslitelným osobnostním právem autora je **právo osobovat si autorství** (§11 odst. 2). Právo osobovat si autorství v sobě zahrnuje tři dílčí práva. Jednak právo bránit se tomu, aby si dílo osobovala jiná osoba, právo na označení a právo rozhodnout o způsobu označení.

Dílo je duševním vlastnictvím autora, proto má autor právo bránit se veškerým zásahům do svého autorského práva, zejména tomu, aby si autorství k dílu nebo jeho části osobovala jiná osoba. Pokud by byla jiná osoba označena za autora proti své vůli, může se také tato osoba bránit, ovšem nikoli z titulu práva autorského, ale z titulu všeobecného osobnostního práva podle občanského zákoníku.

V ustanovení § 67, který upravuje výčet osobnostních práv výkonného umělce, právo osobovat si umělecký výkon nenajdeme. Ani ustanovení § 74, které určuje, kdy lze použít obdobně právní úpravu v Hlavě I na výkonné umělce, nám nepomůže. I bez explicitní zákonné úpravy, je však nutné dovozovat, že výkonný umělec má právo osobovat si svůj umělecký výkon. V opačném případě by byl narušen smysl a ucelenost zákonné úpravy. Výkonný umělec by mohl rozhodnout o zveřejnění uměleckého výkonu, popř. o způsobu uvedení svého jména (k tomu je nutno dodat, že ne všichni výkonní umělci právo na uvedení svého jména mají), ale nemohl by se bránit tomu, že se osobou, která umělecký výkon vytvořila, prohlásil někdo jiný. To zjevně nebylo úmyslem zákonodárce. Na druhou stranu je možno namítat, že výkonný umělec je se svým uměleckým výkonem natolik osobně spjat, že osobování si výkonu jinou osobou by bylo prakticky neproveditelné.

Autor rozhoduje, zda bude u díla uvedeno jeho autorství (tzv. **právo na autorské označení**). Právo na autorské označení se vztahuje nejen na okamžik zveřejnění, ale i na každé další užití díla, je-li to obvyklé. Kritérium obvyklosti je velmi důležité, neboť brání šikanóznímu výkonu práva na označení v případech, kdy autorské označení nelze spravedlivě požadovat. Zákon neposkytuje žádná bližší vodítka, vždy bude záležet na posouzení konkrétních okolností, aby bylo možné rozhodnout, zda je uvedení autorského označení obvyklé a zda jej tedy autor může požadovat.

S rozhodnutím o autorském označení bezprostředně souvisí rozhodnutí, **jakým způsobem bude autorské označení u díla uvedeno**. Autor může uvést své pravé jméno, pak

půjde o dílo pravojmenné (aléthonymní), nebo své jméno utajit, a v tom případě se jedná o díla tajnojmenná (kryptonymní), která dělíme na bezejmenná (anonymní) a jinojmenná (pseudonymní). Dokud autor tajnojmenného díla veřejně neprohlásí, že je autorem, platí vyvratitelná domněnka, že autora zastupuje při výkonu jeho práv k dílu osoba (vlastním jménem na účet autora), která dílo zveřejnila. Pokud je obecně známo, komu tajné jméno patří, není třeba, aby se autor veřejně prohlašoval k tomu, aby mohl začít osobně vykonávat svá práva. Pokud se autor rozhodl své pravé jméno utajit, není dovoleno totožnost autora prozradit bez jeho souhlasu. Toto právo na neprozrazení pravého jména působí erga omnes. Pokud dojde k prozrazení, dochází současně i k zániku tohoto práva. To ale nebrání autorovi v tom, aby dál označoval svá díla pseudonymem.

Výkonný umělec má také právo na označení (§70 odst. 2), ale zde je situace poněkud komplikovanější než u autorů, neboť je nutné rozlišovat dvě kategorie výkonných umělců. Ti, kteří jsou v první kategorii, jsou ve stejném postavení jako autoři a mají právo rozhodnout, zda a jakým způsobem bude jejich jméno uvedeno při zveřejnění i každém dalším užití uměleckého výkonu. Do této první kategorie patří:

a. sólista, který vytváří výkon sám,

b. dirigent, sbormistr, divadelní režisér a sólista, pokud vytváří výkon spolu s uměleckým tělesem.

Do druhé kategorie řadíme výkonné umělce jako členy uměleckého tělesa (vytvářejí hromadný umělecký výkon), kteří mají právo na označení pouze ve vztahu ke společnému jménu, pod kterým výkon společně vytvářejí.

Nelze-li však některé umělce podřadit ani pod umělecký sbor a nelze-li je považovat ani za sólisty, pak jim právo na označení nepřísluší, může být však smluvně (s účinky inter partes) sjednáno.¹⁶

Právo na označení však v odůvodněných případech nenáleží ani výkonným umělcům, kteří patří do první nebo druhé kategorie. Důvodné to bude zejména v těch případech, kdy by uvedení jména bylo fakticky nemožné nebo přinejmenším neobvyklé. Literatura uvádí jako příklad reklamní spot.

Lze tedy shrnout, že výkonný umělec má právo na označení uměleckého výkonu, ovšem toto právo je užší než právo na autorské označení. Zbývá jen dodat, že může existovat také anonymní a pseudonymní umělecký výkon.

¹⁶ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.209

Autor má **právo na nedotknutelnost díla** (§11 odst. 3). Právo na nedotknutelnost (nebo také právo na integritu díla) je tvořeno třemi dílčími právy. Jedná se o právo udělit svolení ke změně nebo zásahu do díla, právo, aby dílo nebylo užito způsobem snižujícím jeho hodnotu a právo na autorský dohled.

Bez svolení autora nelze autorské dílo měnit či do něj jinak zasahovat, ledaže by zákon stanovil výjimku. Je třeba si uvědomit, že toto právo působí proti všem. Odpovídající povinnost se tedy vztahuje na všechny subjekty, dokonce i na vlastníka hmotného substrátu, který je nositelem díla, pokud je jím osoba odlišná od autora. V tom případě jde o kolizi věcného práva s právem duševního vlastnictví. Existují výjimky z povinnosti zdržet se zásahů do díla, a to v oblasti architektury a užitého umění. Za určitých okolností může do díla zasáhnout nabyvatel licence, pokud k tomu má předběžný souhlas autora, nebo pokud by mohl být souhlas autora z okolností předpokládán. Ještě silnější je v tomto ohledu postavení zaměstnavatele, kterému zákon dává možnost za určitých podmínek dokončit nehotové zaměstnanecké dílo místo autora – zaměstnance.

Právo na nedotknutelnost díla zakazuje jak tvůrčí, tak i netvůrčí změny díla, ke kterým autor neudělil souhlas. Zákaz se však nevztahuje na podružné změny a změny, které bylo možno předpokládat. Komentář Iva Telce uvádí příklad dramatického díla, které nelze zcela přesně realizovat se všemi scénickými poznámkami podle předlohy, protože divadlo na to není technicky vybavené. (...) je třeba vycházet z výkladu, že smyslem práva na integritu díla je vyloučit svévolné provádění takových změn či zásahů v díle, které by zasahovaly do literárního, jiného uměleckého či vědeckého pojetí díla.¹⁷

Dílo nesmí **být užíváno způsobem snižujícím jeho hodnotu**, je-li užíváno jinou osobou. A contrario, autor může užívat své dílo způsobem snižujícím jeho hodnotu. Ustanovení se vztahuje pouze na jednání, které postihuje hodnotu díla, nikoli na jednání, které by se dotýkalo integrity díla. Relevantní zde není snížení tržní hodnoty díla, spíše snížení hodnoty morální. Zákaz užít dílo způsobem snižujícím hodnotu existuje i po smrti autora, ovšem to již nejde o právo autorské, ale o právo vzniklé originárně jiným subjektům.

Autor může kontrolovat, zda není jeho právo na nedotknutelnost díla porušováno. Toto je označováno jako **tzv. autorský dohled**. Vlastník nebo nájemce díla musí tuto kontrolu autorovi umožnit. Půjde zejména o zajištění možnosti přístupu k dílu a prohlídku díla. Aby nedocházelo k šikaně uživatelů děl ze strany autorů, zákon explicitně vylučuje díla, která svou povahou nebo způsobem užití nevyhovují výkonu práva autorského dohledu nebo nelze-li to po uživateli

¹⁷ Telec, I., Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 153

spravedlivě požadovat. Právo autorského dohledu je doplněno právem autora na zpřístupnění věci, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno, které je upraveno v rámci majetkových práv autora, a tudíž přechází na dědice.

Pro svou silně osobnostní povahu souvisí s komplexem práv na nedotknutelnost díla i právo na autorskou korekturu (§56 odst. 3 a 4), a právo odstoupit od licenční smlouvy pro změnu přesvědčení autora (§ 54). Jde však pouze o práva relativní, tedy existující inter partes, takže o skutečná osobnostní práva se nejedná. Právo na autorskou korekturu je upraveno samostatně v rámci nakladatelské smlouvy, což je speciální podtyp licenční smlouvy. Je to právo na provedení drobných tvůrčích změn díla ještě před vydáním díla, pokud nevyvolají na straně nakladatele nutnost vynaložení nepřiměřených nákladů nebo nezmění-li se jimi povaha díla. Nakladatel musí autorovi provedení korektury umožnit, jinak by autorovi vzniklo právo odstoupit od smlouvy za předpokladu, že by v důsledku neprovedení korektury došlo k užití díla způsobem snižujícím hodnotu. Právo na autorskou korekturu je možno vyloučit odlišnou úpravou ve smlouvě. Výkonný umělec smlouvu nakladatelskou uzavřít nemůže, neboť jde o speciální licenci k rozmnožování a rozšiřování pouze vymezeného okruhu děl.

Ustanovení § 70 odst. 4 stanoví obdobu práva na nedotknutelnost pro umělecké výkony. Novelizovaná formulace tohoto ustanovení chrání umělecký výkon před znetvořením, zkomolením nebo jinou změnou, která by byla na újmu pověsti výkonného umělce. Původní formulace tohoto ustanovení (umělecký výkon, je-li užíván jinou osobou, nesmí být užit způsobem snižujícím hodnotu) byla analogická úpravě osobnostních práv autora. Rozdíl obou pojetí je v tom, že původní úprava chránila před dehonestací umělecký výkon, platná úprava chrání před dehonestací výkonného umělce. Změna proběhla v důsledku přizpůsobení české úpravy Úmluvě WIPO o ochraně práv souvisejících.

Ve druhé větě odstavce 4 stojí, že výkonní umělci, kteří společně provádí umělecký výkon, na sebe mají brát přiměřený vzájemný ohled. Zákaz zásahů do uměleckého výkonu zkomolením, znetvořením a jinou změnou, která by byla na újmu pověsti výkonného umělce, se vztahuje na všechny osoby a uplatní se tedy i ve vztahu k ostatním výkonným umělcům, se kterými výkonný umělec společně provádí umělecký výkon.

Celkově je právo na integritu uměleckého výkonu výrazně slabší než právo na nedotknutelnost autorského díla. Autoři se mohou bránit proti všem zásahům do díla a všem změnám (s výjimkou změn marginálních a předvídatelných) a navíc mají ke kontrole dodržování povinnosti zdržet se zásahů k dispozici právo autorského dohledu. Zatímco právo na integritu

uměleckého výkonu dává výkonným umělcům právo bránit se pouze takovým zásahům, které by byly na újmu jejich pověsti.

Na závěr je nutné v souvislosti s osobnostními právy zmínit ještě tzv. postmortální ochranu práv. Předmětem postmortální ochrany jsou práva uvedená v § 111 odst. 5. Jsou to samostatná práva, která originárně vznikají subjektům uvedeným v zákoně v okamžiku smrti autora (výkonného umělce). Jedná se o právo domáhat se, aby dílo (umělecký výkon) nebylo užito způsobem, který snižuje jeho hodnotu, a právo, aby si nikdo jiný neosoboval autorství k dílu (uměleckému výkonu), a právo na označení, je-li obvyklé. Aktivně legitimovány k ochraně postmortálních práv jsou osoby blízké v § 116 OZ, právnická osoba sdružující autory nebo příslušný kolektivní správce. Tato práva nejsou časově omezena, a proto trvají i po uplynutí doby trvání majetkových práv.

9.2 Shrnutí rozdílů v úpravách osobnostních práv

Právo rozhodnout o zveřejnění díla (uměleckého výkonu) mají autoři i výkonní umělci v zásadě ve stejném rozsahu.

Právo osobovat si autorství, resp. bránit tomu, aby si autorství osobovala jiná osoba, je výslovně uvedeno pouze pro autory. Pro výkonné umělce je však možné toto právo dovodit, neboť (...) i výkonný umělec má právo osobovat si to, že on konkrétní umělecký výkon vytvořil a že tak má tedy právo bránit se pro případ, že se za výkonného umělce, který umělecký výkon vytvořil, označuje někdo jiný.¹⁸

V případě práva na autorské označení se úprava výkonných umělců výrazně liší od úpravy autorů zejména v tom, že autoři mají vždy právo na označení při zveřejnění díla. Pouze při dalším užití díla je označení autora podmíněno obvyklostí. Co se týče výkonných umělců, právo na autorské označení mají pouze někteří z nich. Mohou však nastat odůvodněné případy, kdy ani tomuto zúženému okruhu výkonných umělců právo na označení nenáleží.

Autor má právo na nedotknutelnost svého díla. Je chráněn před změnou nebo jiným zásahem do svého díla, pokud k tomu nedal svolení. Zatímco výkonný umělec má právo na ochranu před znetvořením, zkomolením nebo jinou změnou svého výkonu, která by byla na újmu jeho pověsti. V obou případech se zjevně jedná o ochranu před nežádoucími vnějšími zásahy do

¹⁸ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.210

díla (uměleckého výkonu). Ochrana autora je ovšem silnější, protože zakazuje v zásadě všechny zásahy, ne pouze takové, které by byly na újmu jeho pověsti.

Autor má právo, aby jeho dílo nebylo užito někým jiným způsobem snižujícím jeho hodnotu. U výkonného umělce toto právo již výslovně uvedeno není, ale lze dovodit, že se překrývá s právem na ochranu před znetvořením, zkomolením nebo jinou změnou podle § 70 odst. 4. Umělecký výkon explicitně nesmí být užit způsobem snižujícím hodnotu po smrti výkonného umělce, neboť postmortální ochrana podle § 11 odst. 5 se vztahuje i na umělecké výkony.

Právo na autorský dohled podle zákona přísluší pouze autorům, výkonní umělci právo autorského dohledu nemají. Výkonní umělci toto právo ostatně ani nepotřebují. Pokud jde o živé provedení uměleckého výkonu, pak musí být sami přítomni z povahy věci. Co se týče záznamu uměleckého výkonu (což je druhá forma, ve které může umělecký výkon existovat), je výkonný umělec dostatečně chráněn podle § 70 odst. 4, tedy v rámci ochrany před znetvořením, zkomolením nebo jinou změnou, která by byla na újmu jeho pověsti.

Výkonní umělci, kteří vystupují společně, jsou povinni brát na sebe přiměřený vzájemný ohled. Povinnost brát na sebe ohled je vyjádřena i u spoluautorů (§8 odst. 3) a dědiců (§26 odst. 2), jde však o jinou situaci, neboť tato ustanovení řeší především vzájemný ohled při nakládání s právy, což je u výkonných umělců řešeno institutem společného zástupce podle § 68.¹⁹

10. Majetková práva autorů a výkonných umělců

Majetková práva jsou práva s převažujícím hospodářským významem. Zejména se jedná o právo výsledek tvůrčí činnosti užít a udělit jinému smlouvou oprávnění k výkonu tohoto práva a o dále tzv. jiná majetková práva.

Stejně jako osobnostní práva, působí absolutně, tedy proti všem, a také se jich nelze vzdát. Na rozdíl od osobnostních práv však mohou být předmětem dědictví. Pro dědění majetkových práv platí obecná úprava v občanském zákoníku. Pokud je nenabude žádný dědic, nestává se dílo před uplynutím doby trvání majetkových práv volným, ale v souladu s obecnou občanskoprávní úpravou majetková práva nabude stát jako odúmrtí (§426 OZ), a to i tehdy, půjde-li o dědictví po spoluautorovi.²⁰ Pokud majetková práva získá stát, spravuje je Státní fond

¹⁹ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.210

²⁰ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002, s. 219

kultury České republiky, popř. jde-li od díla audiovizuální, Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie.

Stejně jako u osobnostních práv, i zde je vyloučen translativní převod práva na jinou osobu pod sankcí absolutní neplatnosti takového úkonu. V tom se projevuje zásada nepřevoditelnosti majetkových práv. Jak již bylo uvedeno v 3. části této diplomové práce, zákon umožňuje „převést výkon“ majetkových práv na jinou osobu. O převod práv se ve skutečnosti nejedná, spíše o konstituování práva třetí osobě.

Jiná osoba může tedy vykonávat majetková práva autora (výkonného umělce) buď na smluvním základě (licenční smlouva) nebo přímo na základě zákona (zaměstnanecké dílo).

Majetková práva nemohou být postižena výkonem rozhodnutí a nelze je zahrnout do konkurzní podstaty. Postiženy výkonem rozhodnutí mohou být pouze pohledávky vzniklé z majetkových práv autora (výkonného umělce), nikoli práva samotná. Majetková práva také nemohou být promlčena, promlčeny mohou být pouze pohledávky vzniklé z majetkových práv, a to v obvyklé promlčecí době podle občanského zákoníku.

10.1 Srovnání úpravy majetkových práv autorů a výkonných umělců

Tradičním majetkovým právem autora je **právo své dílo užít a udělit jiné osobě právo dílo užít** (§12 odst. 1).

Právo užít dílo zahrnuje právo na rozmnožování díla, na rozšiřování originálu nebo rozmnoženiny, na pronájem originálu nebo rozmnoženiny, na půjčování originálu nebo rozmnoženiny, na vystavování originálu nebo rozmnoženiny, na sdělování díla veřejnosti. Sdělováním veřejnosti může být zejména provozování díla živě nebo ze záznamu a přenos provozování díla, vysílání rozhlasem či televizí, přenos rozhlasového či televizního vysílání díla, provozování rozhlasového či televizního vysílání díla (§ 12 odst. 4). Jednotlivé způsoby užití, tak jak byly vyjmenovány, jsou blíže vymezeny v § 13-23.

Ačkoli výčet v ustanovení § 12 odst. 4 vypadá jako taxativní, jedná se o výčet demonstrativní. Bylo by to zřetelnější, kdyby v první větě bylo uvedeno slovo „zejména“. Zákodárce však zvolil jiné řešení. V odstavci 5 se výslovně stanoví, že dílo lze užít i jiným způsobem. Ustanovení § 12 odst. 4 tedy není omezujícím ustanovením, spíše má vysvětlit, co je možno pod pojmem *užití* chápat. Počet možných způsobů užití má tendenci se rozšiřovat v důsledku rapidního technického pokroku.

Od práva užít je třeba odlišit právo k jinému nakládání s dílem (např. zpracování, spojení, zařazení do souboru), které je obsahem osobnostních práv autora (§ 11). Držitel licence tedy

musí mít k jinému nakládání s dílem zvláštní souhlas (§ 51). Byť je podle § 12 odst. 5 okruh způsobů užití neomezený, nelze do něj zařazovat právě nakládání s dílem v rámci osobnostních práv.²¹

Do práva dílo užit patří nepochybně také právo dílo zpracovat a přetvořit, event. užit je ve zpracované nebo přetvořené podobě. Ke zpracování nebo přetvoření díla je tedy třeba mít souhlas autora původního díla. Jedná se o ukázkový příklad majetkového práva se silným osobnostním prvkem.

Definice pojmu *užití* v našem právu neexistuje. Pokud bychom zobecnili demonstrativně uvedené způsoby užití v ustanovení § 12 odst. 4, pak můžeme dojít k závěru, že se jedná ve všech případech o zpřístupňování díla individuálně neurčenému okruhu osob. Sem patří i rozmnožování díla, neboť vytváří širší a efektivnější možnost zpřístupňování.

Nauka tradičně používá definici, že užití díla je jednání, jímž se zprostředkuje vnímání díla, nebo také, že užitím je jakékoli užití nad osobní potřebu.

Užití pro osobní potřebu je tzv. volné užití, které je upraveno v § 30 odst. 1. Jde o užití díla fyzickou osobou pouze pro sebe, pokud účelem není přímo ani nepřímo vytváření hospodářského zisku. Např. každý si tak může dílo přeložit nebo přetvořit pro svou osobní potřebu. Ovšem to, co vytvoří, nesmí využívat ke komerčním účelům.

Způsoby užití lze dělit do dvou kategorií. Jednak *přímé užití*, tedy provozování, kdy se dílo sděluje dalším osobám bez použití rozmnoženin. A pak *nepřímé užití*, kdy je dílo zprostředkováno dál pomocí rozmnoženin. Vzhledem nárůstu možných způsobů užití v poslední době, ztrácí toto rozdělení své ostré hranice, neboť se objevila řada způsobů užití, které nelze jednoznačně podřadit ani pod jednu skupinu. Prostor pro hybridní způsoby užití vytváří především počítačová síť Internet. Dochází zde k provozování (tj. přímému užití) v rámci on-line užití i k vytváření rozmnoženin (tj. nepřímému užití) během procesu zobrazování stránky v počítači individuálně neurčené osoby. Tato osoba sama rozhoduje, co si prohlédne a tím i sama vymezuje rozsah svého užívání. Většinou půjde o osobu individuálně neurčenou. Výjimkou jsou tzv. *on demand* přenosy. On demand přenos se uskutečňuje na objednávku individuálně určené osoby a tato osoba platí za objednaný přenos poplatků (např. stažení filmu v on-line videopůjčovně).

Aby nedocházelo k pochybnostem, zákon výslovně uvádí, že právo autora dílo užit se vztahuje na dílo, ať je v původní, jiným zpracované nebo jinak změněné podobě, samostatně nebo v souboru nebo ve spojení s jiným dílem. Zpracováním ani přetvořením díla dílo nezaniká,

²¹ Chaloupková, H., Holý, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s.21

vytváří se nové dílo, které existuje paralelně s původním. Při užití díla vzniklého zpracováním dochází vždy i k užití díla zpracovaného. Zpracování ovšem nemusí mít za následek vznik nového díla vždy, může jít pouze o určitou úpravu, kdy ke vzniku nového díla nedochází.

Užití lze dělit na užití se svolením autora a bez svolení autora. Užití bez svolení autora může být oprávněné (na základě zákona) nebo protiprávní. Protiprávní užití je zásahem do autorského práva a autor se zásahu může bránit použitím právních prostředků v § 40 a násl.

V souvislosti s užitím je třeba také vyjasnit pojem uživatel díla. Jedná se o osobu, která dílo na vlastní odpovědnost zpřístupňuje neurčitému okruhu osob. Naopak osoba z tohoto neurčitého okruhu osob, již bylo dílo zpřístupněno a která jej přímo vnímá, uživatelem není. Vnímáním díla se nikdy nemůže dopustit neoprávněného zásahu do práv autora, a to ani v případě, že uživatel zpřístupnil této osobě dílo neoprávněně.

Výkonný umělec má **právo svůj umělecký výkon užít**. Zákon stanoví výčet možných způsobů užití uměleckého výkonu. Na rozdíl od autorskoprávní úpravy, zde se jedná o výčet taxativní. Do práva užít umělecký výkon patří tato práva: právo na vysílání a jiné sdělování živého výkonu veřejnosti, právo na záznam živého výkonu, právo na rozmnožování zaznamenaného výkonu a rozšiřování rozmnoženin, právo na pronájem a půjčování rozmnoženin zaznamenaného výkonu a právo na sdělování zaznamenaného výkonu veřejnosti. Způsoby užití uměleckého výkonu se liší od způsobů užití autorského díla, což je dáno rozdílnou povahou autorského díla a uměleckého výkonu jakožto předmětu práv.

Umělecký výkon je charakteristický svou neopakovatelností bez záznamu, což musela právní úprava zohlednit. Rozlišujeme proto způsoby užití, které se vztahují k živě provozovanému uměleckému výkonu, a ty, které se vztahují k záznamu uměleckého výkonu. Umělecký výkon může být opakovaně užít jen tehdy, jestliže byl vytvořen jeho záznam. Musí jít o záznam, který je z povahy věci schopen umělecký výkon zachytit. Nelze například zachytit výkon hudebníků na fotografii. Na rozdíl od autorského díla, umělecký výkon nelze vystavovat, neboť vystavování je vázáno na hmotnou podobu. Vystavování na internetu tedy není skutečným vystavováním, ale jde o sdělování zaznamenaného výkonu veřejnosti a rozmnožování.

Autor může **udělit jiné osobě oprávnění dílo užít** licenční smlouvou. Licenční smlouva (§ 46 a násl.) způsobuje konstitutivní převod práva dílo užít na oprávněnou osobu. To znamená, že autor o svá majetková práva nepřichází (jak se to děje u translativních převodů věcných práv). Autorovi jeho práva nezaniknou, pouze mu nově vzniká povinnost strpět, že jiná osoba má právo

užít dílo v rozsahu licence. V žádném případě není možné udělit oprávnění k užití díla jednostranným prohlášením autora, zásadně musí jít o smlouvu mezi individuálně určenými subjekty.

Nově však existuje i možnost učinit návrh na uzavření smlouvy blíže neurčenému okruhu osob a tyto osoby mohou návrh akceptovat konkludentně (svým jednáním). Tak bylo možné právně ošetřit situaci, kdy autor zpřístupní své dílo (např. počítačový program) na Internetu neurčenému okruhu osob (učiní tak návrh) a tyto osoby si jeho dílo stáhnou a zaplatí autorovi odměnu (tj. akceptují návrh, a tím je smlouva je konkludentně uzavřena).

Licenční smlouva je zásadně úplatná. Autorovi přísluší proti poskytnutému oprávnění autorská odměna. Odměna se poskytuje za udělení oprávnění k užití, nikoli přímo za užití díla nabyvatelem. Bez určení výše odměny nebo alespoň způsobu jejího určení, by licenční smlouva byla neplatná. Pouze pokud z jednání stran vyplývá jejich vůle uzavřít smlouvu i bez určení výše odměny, pak autorovi přísluší odměna obvyklá. Dále pak podle § 49 odst.2 písm.b) mohou strany výslovně ve smlouvě sjednat, že licence bude poskytnuta bezúplatně.

Pokud autor poskytuje licenci pouze k některým jednotlivým způsobům užití, pak se jedná o **licenci omezenou**. Pokud poskytuje licenci ke všem způsobům užití, které jsou v době uzavírání licence známy, jde o **licenci neomezenou**. Není možné poskytnout oprávnění k výkonu práva dílo užit způsobem, který v době uzavření smlouvy ještě nebyl znám. To by bylo v rozporu s obecně uznávanou zásadou zákazu vzdání se práva, které vznikne teprve v budoucnu.

Pro jednotlivé způsoby užití platí tzv. zásada neodvislosti. Zásada neodvislosti znamená, že ke každému způsobu užití je třeba mít souhlas v licenci. Na základě určitých způsobů užití, ke kterým konkrétní licence opravňuje, nelze dovozovat, že jsou dovoleny také další způsoby užití, třebaže spolu věcně souvisí. Současně ovšem platí zásada funkční jednoty, podle které lze dílo užit takovými způsoby, aby mohl být naplněn účel smlouvy.

Licence dále rozlišujeme na **výhradní a nevýhradní**. Nevyplyvá-li ze smlouvy, že je licence výhradní, platí domněnka, že jde o licenci nevýhradní. Opačně je to staveno u smlouvy nakladatelské, jakožto speciálního typu smlouvy licenční. V případě, že autor uzavře výhradní licenční smlouvu, už nemůže poskytnout licenci žádné další osobě. Licence, které poskytl před poskytnutím výhradní licence, zůstávají v platnosti, pokud neměl autor s nabyvatelem nevýhradní licence dohodnuto jinak. Pokud by ale autor poskytl další licenci následně (po poskytnutí výhradní licence), byla by tato nová licence absolutně neplatná, ledaže by s tím držitel výhradní licence souhlasil.

Výhradní licence může být buď úplná nebo omezená. Rozdíl mezi úplnou a omezenou licenci je v tom, že úplná výhradní licence se vztahuje i na samotného autora, takže ani autor sám nemůže dílo užít způsobem, ke kterému licenci udělil. U omezené výhradní licence autor dílo užít může, ale už nemůže poskytnout oprávnění k užití další osobě.

Ať se jedná o licenci výhradní nebo nevýhradní, nabyvatel licence je povinen licenci využít. Inter partes je však možné sjednat něco jiného. Od výhradní licenční smlouvy může autor dokonce odstoupit, pokud ji nabyvatel dostatečně nebo vůbec nevyužívá a jsou tím značně nepříznivě dotčeny zájmy autora. Smyslem tohoto ustanovení je chránit autora v případě, že nabyvatel získal licenci pouze s cílem bránit autorovi (pokud se jedná o úplnou výhradní licenci), jakož i všem dalším osobám, v užití díla. Po odstoupení je autor povinen vrátit nabyvateli odměnu resp. poměrnou část odměny v závislosti na tom, jestli licence nebyla využita vůbec nebo jen nedostatečně. Pokud se ovšem jednalo o zavazující licenci a nabyvatel porušil svou povinnost licenci využít, pak autorovi odměna zůstává. Pokud na straně nabyvatele existují důvody zvláštního zřetele hodné, pro něž licenci dostatečně nevyužil, je autor povinen nahradit nabyvateli škodu, která mu odstoupením vznikla.

Autor má právo odstoupit od licenční smlouvy také pro změnu přesvědčení (§ 54). Toto právo je možné uplatnit písemně do okamžiku zveřejnění díla, pokud by zveřejněním díla byly značně nepříznivě dotčeny oprávněné zájmy autora. Aby nebyl autor příliš zvýhodněn tím, že může takto jednostranně odstoupit, je povinen nahradit škodu, která odstoupením nabyvateli licence vznikla. Okamžikem zveřejnění se toto právo vyčerpává. Dále nelze toto právo uplatit, pokud by šlo o dílo, které z povahy věci nemůže odrážet autorovo přesvědčení (např. počítačový program).

Pokud jde o právo výkonného umělce **udělit jiné osobě oprávnění k výkonu práva umělecký výkon užít**, platí to, co bylo uvedeno v rámci výkladu o majetkových právech autorů. Pouze okruh způsobů užití, ke kterým je možné udělit licenci, se bude lišit.

Jiná osoba může umělecký výkon, který není volný, užít v rámci volného užití (§30), na základě licenční smlouvy, bezúplatných zákonných licencí (§ 31 a násl.) a na základě úplatné zákonné licence (§ 72).

Úplatnou zákonnou licenci upravuje ustanovení §72. Vztahuje se na zvukový záznam uměleckého výkonu vydaný k obchodním účelům, pokud je užít vysíláním rozhlasem nebo televizí, přenosem rozhlasového nebo televizního vysílání. K užití podle §72 není třeba souhlas výkonného umělce, protože tento souhlas je nahrazen přímo zákonem. Uživatel je však povinen

před užitím uměleckého výkonu uzavřít smlouvu o odměně s příslušným kolektivním správcem a následně prostřednictvím kolektivního správce zaplatit výkonnému umělci odměnu. Uživatelem může být např. provozovatel televizního vysílání. Zákon používá legální konstrukci úplatné zákonné licence v případech, kdy není veřejný zájem na tom, aby nositel práv bránil užití svého výtvoru. Úplatné zákonné licence však nezpůsobují újmu majetkovým zájmům nositele práv, neboť mu přísluší za užití na základě zákonné licence odměna.

Ustanovení § 72 odst. 2 definuje, co se rozumí zvukovým záznamem vydaným k obchodním účelům. Je to zvukový záznam, jehož rozmnoženiny jsou rozšiřovány prodejem (stačí nabídka, ke skutečnému prodeji dojít nemusí), nebo který je veřejnosti sdělován podle § 18 odst. 2, tedy zejména počítačovou sítí.

Odstavce 3 a 4 chrání výkonného umělce před zneužitím úplatné zákonné licence. Pokud by uživatel neuzavřel smlouvu o odměně s kolektivním správcem nebo nezaplatil prostřednictvím kolektivního správce odměnu za užití podle § 72, dopustil by se neoprávněného zásahu do práv umělce a vystavoval by se stejným následkům neoprávněného užití, jako kdyby úplatná zákonná licence neexistovala. Kolektivní správce může zakázat další užití uměleckého výkonu podle úplatné zákonné licence, pokud je uživatel v prodlení s placením odměny a odměnu nezaplatil ani v dodatečně poskytnuté lhůtě.

Dalším výlučným majetkovým právem autora je **právo požadovat na vlastníku věci, která je hmotným nositelem díla, aby věc autorovi zpřístupnil**, pokud je to třeba k výkonu práv autora (zejména k výkonu práva autorského dohledu podle § 11 odst. 3). Postavení autora a vlastníka věci zákon vyvažuje tím, že stanoví, že autor nemůže toto právo uplatnit, pokud by to bylo v rozporu s oprávněnými zájmy vlastníka. Právo na přístup k věci má praktické uplatnění pouze v případě, že vlastníkem věci osoba odlišná od autora, a jde tak vlastně o řešení kolize autorského práva a vlastnického práva.

Právo na přístup k věci je sice majetkovým právem, ale má silně osobnostní povahu a je názorným příkladem práva, ve kterém jsou obsaženy obě složky, jak majetková, tak osobnostní. Zařazení práva na zpřístupnění věci do majetkových práv má jeden velmi praktický důsledek, a sice, že smrtí autora přechází právo na přístup k věci na dědice. To je také důvod, proč bylo toto svou povahou spíše osobnostní právo zařazeno mezi majetková práva (osobnostní práva dědit nelze, protože smrtí zanikají).

Argumentací a maiori ad minus lze dovodit, že právo na přístup k věci je možné uplatnit nejen vůči vlastníkovu věci, která je hmotným nositelem díla, ale i vůči jiným osobám

odvozeným od vlastníka např. proti nájemci, vypůjčitel. Právo na zpřístupnění zahrnuje pouze dočasné zpřístupnění díla a autor v žádném případě nemůže požadovat vydání věci. Např. není možné, aby autor požadoval vypůjčení věci, aby dílo mohl vystavit. Vlastník je však povinen pořídit pro autora fotografii díla nebo jinou rozmnoženinu na náklady autora, pokud o to autor požádá.

Právo na přístup k věci musí být odůvodněno potřebností z hlediska dalšího výkonu autorským práv. Proto nepřísluší automaticky každému autorovi ke každému dílu a je nutné vždy posoudit konkrétní okolnosti. Úspěšné prosazení práva na přístup je pravděpodobné v případě, že jde o přístup k originálu díla nebo poslední existující rozmnoženině. Za šikanózní by byl bezesporu považován požadavek na přístup, pokud by se týkal hmotného substrátu díla, jehož rozmnoženiny se běžně vyskytují na trhu.

Výkonní umělci **právo na zpřístupnění věci**, která je hmotným nositelem uměleckého výkonu, nemají. Důvodem je nehmotná povaha živého uměleckého výkonu. Existence práva na přístup k záznamu uměleckého výkonu by nebyla věcně opodstatněná.

Kromě těchto základních majetkových práv existují ještě tzv. **jiná majetková práva**. Smyslem existence těchto práv je chránit autory a výkonné umělce v situacích, kdy by bylo velmi nepraktické nebo dokonce fakticky nemožné, aby sami uzavírali smlouvy s uživateli, a kdy je často tolik potenciálních uživatelů, že by nebylo v jejich možnostech kontrolovat, zda jsou smluvní povinnosti řádně plněny. Jiná majetková práva jsou specifickým okruhem majetkových práv, která se od zbytku majetkových práv liší tím, že jsou povinně kolektivně spravovaná. Kolektivní správu lze definovat jako zastoupení většího počtu osob k uplatňování a kolektivní ochraně jejich majetkových autorských práv a majetkových práv souvisejících. Uživatel díla (uměleckého výkonu) musí uzavřít smlouvu o užití díla (uměleckého výkonu) s kolektivním správcem a kolektivní správce vybírá pro autora (výkonného umělce) odměnu. Pokud je právo povinně kolektivně spravované, pak autor (výkonný umělec) nesmí uzavřít smlouvu přímo s uživatelem a vybírat odměnu sám pod sankcí absolutní neplatnosti takového úkonu. Pokud dojde k zásahu do kolektivně spravovaného práva, uplatňuje odpovědnostní nároky také kolektivní správce. Z důvodu odstranění tvrdosti byla do zákona zavedena povinnost kolektivního správce, aby neuplatňoval zdržovací nárok ani nárok na vydání bezdůvodného obohacení ve výši dvojnásobku obvyklé odměny, pokud sice došlo k zásahu do práv kolektivně spravovaných, ale uživatel vede řádně a bez zbytečných průtahů jednání s kolektivním správcem

o uzavření smlouvy (§ 100a). Kolektivní správce však tyto nároky uplatní, pokud je zřejmé, že uživatel měl v úmyslu smlouvu neuzavřít.

Jiná majetková práva jsou nepřevoditelná inter vivos, přecházejí na dědice, jejichž subjekt se jich nemůže vzdát a doba trvání je stejná jako u základních majetkových práv.

Mezi jiná majetková práva patří právo autora na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého (§ 24), právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla pro osobní potřebu (§ 25) a právo na přiměřenou odměnu (§ 49 odst. 3).

Právo autora na odměnu při opětném prodeji originálu díla uměleckého (§ 24) má autor v případě, že se opětného prodeje účastní se jako prodávající, kupující nebo zprostředkovatel účastní provozovatel galerie, dražebník nebo obchodník s uměleckými díly. Autor okamžikem prvního prodeje ztrácí kontrolu nad tím, zda a jak bude probíhat řetězec dalších prodejů, a cílem úpravy je, aby se autor alespoň částečně podílel na zisku z opětných prodejů. Dalším důvodem je veřejný zájem na zabránění spekulativním prodejům. Uměleckým dílem se zde rozumí výtvarné dílo (např. obraz, socha, keramika, sklo), přičemž právo podle § 24 je omezeno pouze na prodeje za kupní cenu 1500 EUR a vyšší. Ustanovení §24 odst. 4 stanoví osvobození od placení odměny na první opětný prodej. Důvodem osvobození je zájem na podpoře obchodu s uměleckými díly.

Právo na odměnu v souvislosti s rozmnožováním díla (uměleckého výkonu) pro osobní potřebu (§ 25) reflektuje aktuální společenskou situaci, kdy rozvoj techniky umožňuje komukoli nekontrolovatelně vytvářet tiskové rozmnoženiny a rozmnoženiny zvukových a zvukověobrazových záznamů na nenahrané nosiče. Rozmnoženiny děl jsou vytvářeny jednak legálně na základě práva pořídit si rozmnoženinu díla pro svou osobní potřebu (tzv. volné užití, §30), jednak ilegálně v případě, že se jedná o rozmnoženinu, kterou není možné podřadit pod volné užití. Ilegálním vytvářením rozmnoženin jsou práva autorů masově porušována, a tím autoři přichází o významnou část zisku. Jedinou možností, jak zajistit autorům právo na odměnu v souvislosti s vytvářením rozmnoženin děl, bylo zavedení poplatku z každého prodaného nenahraného nosiče a z každého reprodukčního přístroje. Nejedná se tedy o odměnu za skutečné užití, ale o paušální náhradní odměnu za užití, které zákon pouze předvídá. Taxativní výčet osob, které jsou povinny platit tuto náhradní odměnu příslušnému kolektivnímu správci je v § 25 odst. 2. Jsou to např. výrobce, dovozce nebo příjemce přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů a přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin, výrobce, dovozce nebo příjemce nenahraných

nosičů a poskytovatel rozmnožovacích služeb za úplatu. Náhradní odměna se platí za získání možnosti pořizovat rozmnoženiny, bez ohledu na to, jestli budou skutečně pořizovány rozmnoženiny autorskoprávně chráněných výtvorů. Výjimkou je odměna z přístrojů určených k zhotovování tiskových rozmnoženin. Odměna se neplatí ze všech těchto přístrojů, ale pouze z 20% celkového počtu, což bylo stanoveno na základě odhadu pravděpodobného počtu přístrojů, které skutečně budou používány k zhotovování tiskových rozmnoženin děl. Na obdobném principu funguje i odměna, kterou je povinen platit poskytovatel rozmnožovacích služeb. Odměnu vybírá kolektivní správce, který pak tyto peněžní prostředky distribuuje mezi autory podle stanovených pravidel.

Svou podstatou je právo podle § 25 úplatnou zákonnou licenci, neboť poskytuje možnost užít dílo vytvářením rozmnoženin bez souhlasu autora, a autorovi za to přísluší odměna.

Ve stejném rozsahu má právo na náhradní odměnu podle § 25 výkonný umělec.

Mezi jiná majetková práva je možno řadit i **právo na přiměřenou odměnu podle § 49 odst. 3**, i když je upraveno v jiném místě zákona než předchozí jiná majetková práva, a to v rámci licenční smlouvy. Právo na přiměřenou odměnu má autor vůči výrobci zvukového nebo zvukověobrazového záznamu originálu nebo rozmnoženiny díla, kterému autor poskytl licenci k pronájmu jeho originálu nebo rozmnoženiny. Zjednodušeně řečeno, jedná se o kogentní zakotvení úplatnosti licence k pronájmu takového záznamu díla. Mohlo by se zdát, že se jedná o úplatnou zákonnou licenci. Nicméně tomu tak není, protože pronajimatel nezískává oprávnění k pronájmu na základě zákona, nýbrž na základě smlouvy s autorem. Jedná se o právo povinně kolektivně spravované, takže přiměřenou odměnu vybírá pro autora příslušný kolektivní správce.

Právo na přiměřenou odměnu podle §49 odst. 3 má také výkonný umělec, pokud poskytne licenci k pronájmu originálu nebo rozmnoženiny zvukového nebo zvukověobrazového záznamu uměleckého výkonu výrobci takového záznamu.

Zásadní rozdíly nalezneme, pokud budeme srovnávat dobu trvání výlučných majetkových práv autora a výlučných majetkových práv výkonného umělce.

Základním pravidlem je, že majetková práva autora trvají od vzniku díla po dobu autorova života a 70 let po smrti autora (§ 27). Dřívější úprava 50 let jako minimální standard podle Bernské úmluvy byla shledána za nedostatečnou z hlediska prodloužení lidského věku (...).²²

²² Chaloupková, H., Holý, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 42

U spoluautorského díla se doba 70 let počítá od smrti posledního přeživšího spoluautora. Stejným způsobem se doba trvání majetkových práv počítá u audiovizuálního díla, a to od smrti posledního přeživšího z následujících osob: režisér, autor scénáře, autor dialogů a skladatel hudby zvláště vytvořené pro užití v audiovizuálním díle.

Speciální pravidlo platí pro trvání majetkových práv k dílu anonymnímu a pseudonymnímu, neboť doba trvání se počítá od okamžiku zveřejnění díla. Vzhledem k tomu, že není známo, kdo je autorem, nelze počítat dobu trvání majetkových práv od autorovy smrti. Pokud je ovšem obecně známo, kdo je autorem anonymního nebo pseudonymního díla, počítá se doba trvání obvyklým způsobem. Stejně pravidlo se vztahuje i na kolektivní dílo, ledaže by autoři byli na díle při jeho zpřístupnění veřejnosti jako autoři označení (pak by platila úprava jako pro spoluautorské dílo).

Pokud nebylo dílo zveřejněno během 70 let od jeho vytvoření, majetková práva po uplynutí 70 let od vytvoření zanikají. Tím dochází k vyčerpání majetkových práv autora a dílo se tak stává volným. Pokud po uplynutí této doby někdo dílo oprávněně zveřejní, vznikají mu výlučná majetková práva v rozsahu, v jakém by je měl autor, a to na dobu 25 let do zveřejnění (v žádném případě však zveřejniteli nevznikají také osobnostní práva).

Pro úplnost je třeba zmínit autorskoprávní úpravu počítání času, která je speciální ve vztahu k úpravě v občanském zákoníku. Podle § 27 odst. 7 se doba trvání majetkových práv počítá až od prvního dne roku následujícího po roce, kdy se stala rozhodná událost.

Trvání výlučných majetkových práv výkonného umělce (§73) se počítá od vytvoření uměleckého výkonu. Majetková práva k uměleckému výkonu trvají 50 let. Pokud však byl pořízen záznam tohoto výkonu a byl-li během těch 50 let od vytvoření výkonu zveřejněn, bude se doba trvání počítat až od tohoto zveřejnění. Důležitějším se tedy jeví rok zveřejnění. Ten bude bezvýznamný pouze v případě, že by ke zveřejnění došlo až po uplynutí 50 let od vytvoření výkonu, protože uplynutím doby 50 let majetková práva zanikají bez možnosti obnovy (např. obnovy zveřejněním uměleckého výkonu). Obdobně platí § 27 odst. 7 pro počítání času.

Úprava trvání majetkových práv autorů a výkonných umělců v českém právu je v souladu s evropskou směrnicí č. 2006/116/ ES o době ochrana práv autorů a některých práv příbuzných.

Kromě výše uvedených výlučných (absolutních) majetkových práv, existují ještě další práva autorů a výkonných umělců, které mají také majetkový význam, nicméně jsou to práva relativní, tedy působící pouze inter partes ve smluvním vztahu.

Takovým relativním právem je **právo na odměnu** za poskytnutí licence jiné osobě (k právu na odměnu viz. výše).

Autor (výkonný umělec) má **právo na přiměřenou dodatečnou odměnu** (49 odst. 6) pro případ, že fixně stanovená odměna v licenční smlouvě je tak nízká, že je to ve zřejmém nepoměru k zisku nabyvatele licence z využití licence a k významu díla pro dosažení takového zisku. Toto ustanovení se také označuje jako tzv. bestsellerový paragraf. Původně byl převzat do autorského zákona s dovětkem „pokud není stanoveno jinak“, což naznačovalo dispozitivnost tohoto ustanovení. Taková úprava se ovšem nutně míjela účinkem, protože ji bylo možno vyloučit vlastní úpravou ve smlouvě. V platném znění je již bestsellerový paragraf kogentní, což zajišťuje autorům a výkonným umělcům lepší standard ochrany. Právo na přiměřenou dodatečnou odměnu má i zaměstnanec, který je autorem zaměstnaneckého díla (uměleckého výkonu), pokud se jeho odměna (mzda) dostala do zjevného nepoměru k zisku z využití práv k zaměstnaneckému dílu zaměstnavatelem (§ 58 odst. 6). Toto ustanovení ovšem dispozitivní, takže, na rozdíl od práva podle § 49 odst. 6, je možné jej smluvně vyloučit.

Ustanovení § 52 upravuje **právo autora na poskytnutí alespoň jedné rozmnoženiny** z rozmnoženin pořízených na základě licence. Nabyvatel licence je povinen takovou rozmnoženinu poskytnout na své náklady, lze-li to po něm spravedlivě požadovat a je-li to obvyklé.

10.2 Shrnutí rozdílů v úpravách majetkových práv

Autoři i výkonní umělci mají základní majetkové právo dílo (umělecký výkon) užít a poskytnout jiné osobě oprávnění jej užít. Co se rozumí právem užít, se však u autorů a výkonných umělců liší, a to v důsledku rozdílné povahy autorského díla a uměleckého výkonu. Z jejich rozdílné povahy totiž vyplývají jiné způsoby užití pro autorské dílo a jiné pro umělecký výkon. Úprava zejména musela reflektovat, že živě provedený umělecký výkon je neopakovatelný bez záznamu a že neexistuje v hmotné podobě (pokud není vytvořen záznam).

Naprosto zásadní rozdíl pak v rozsahu způsobů užití, neboť výčet způsobů užití autorského díla je demonstrativní, zatímco výčet způsobů užití uměleckého výkonu je taxativní.

Další rozdíl v úpravách majetkových práv autorů a výkonných umělců najdeme v § 72, neboť jde o speciální úplatnou zákonnou licenci, která se vztahuje pouze na umělecké výkony, přesněji zvukové záznamy uměleckých výkonů vydané ke komerčním účelům.

Právo na zpřístupnění díla má pouze autor. Výkonný umělec takové právo mít nepotřebuje, což opět vyplývá z nehmotné povahy uměleckého výkonu.

Autor má tzv. jiná majetková práva podle § 24, § 25 a § 49 odst. 3, na výkonného umělce se vztahuje pouze právo podle § 25 a § 49 odst. 3.

Významné odlišnosti existují i v úpravě doby trvání majetkových práv. Velmi zjednodušeně řečeno, autorovi trvají majetková práva k dílu po celou dobu jeho života a 70 let od jeho smrti, výkonnému umělci pouze 50 od vytvoření, resp. zveřejnění jeho uměleckého výkonu. Výkonný umělec se tedy na rozdíl od autora může dožít situace, kdy jeho majetková práva v důsledku plynutí času zaniknou (zejména pokud půjde o umělecký výkon, který vytvořil v mladém věku).

Kromě výlučných majetkových práv existují ještě relativní práva s majetkovým významem, která působí pouze ve smluvním vztahu mezi autorem (výkonným umělcem) a nabyvatelem licence. Autor i výkonný umělec má právo na odměnu a právo na přiměřenou dodatečnou odměnu. Pouze autor má právo na poskytnutí alespoň jedné rozmnoženiny vydaného díla.

11. Volné dílo (volný umělecký výkon)

Jedná se o dílo (umělecký výkon), ke kterému již uplynula doba trvání majetkových práv, a stalo se tak volným. Autorské dílo a umělecký výkon se vzájemně liší délkou doby trvání těchto práv. Vzhledem k tomu, že autorské právo je všeobecně silnější než právo výkonného umělce, i doba jeho trvání je delší. Volné dílo (umělecký výkon) může každý volně užít při dodržení § 11 odst. 5.

Pouze v případě nezveřejněného autorského díla může nastat situace, že trvání majetkových práv autora už skončilo, dílo se stalo volným, a přesto se znovu stane chráněným. Pokud takové dílo zveřejní oprávněný zveřejnitel, vzniknou mu majetková práva v rozsahu, v jakém by je měl autor, a to na dobu 25 let od zveřejnění.

12. Omezení autorského práva a práva výkonného umělce

Výlučná majetková práva mohou být omezena následujícími způsoby:

1. licenční smlouvou,
2. a v případech stanovených zákonem.

Případy stanovené zákonem jsou také označovány jako tzv. mimosmluvní instituty užití díla (uměleckého výkonu). Mezi ně řadíme:

- A. volná užití (§ 30),
- B. zákonné licence (§ 31-39).

Aby se mohlo jednat o užití na základě mimosmluvního institutu, je nutné vyhovět podmínkám tzv. třikrokového testu. Konkrétní případ musí po formální stránce naplňovat znaky uvedené v zákoně (tj. musí mít znaky volného užití nebo zákonné licence) a současně musí být splněno, že takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla, a nejsou tím nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. Pokud by konkrétní případ nesplňoval všechny tři podmínky testu, nemohlo by se jednat o užití na základě mimosmluvního institutu užití.

Při interpretaci veškerých ustanovení, která omezují majetková práva autora, je třeba použít restriktivní výklad.

Pro volná užití a zákonné licence platí, že se vztahují na díla zveřejněná (zákonná licence nenahrazuje výkon oprávnění podle § 11 odst. 1).²³ Pouze zákonné licence ve výčtu ustanovení §29 odst. 2 se mohou použít i na dosud nezveřejněná díla.

Vše, co bylo doposud uvedeno o mimosmluvních institutech užití díla, se vztahuje i na umělecké výkony.

12.1 Volná užití (§30)

Volné užití je užití díla (uměleckého výkonu) pro osobní potřebu fyzické osoby, pokud účelem není dosažení přímého nebo nepřímého ekonomického zisku. Toto ustavení se vztahuje na všechny umělecké výkony a autorská díla, s výjimkou počítačových programů a elektronických databází. V případě počítačových programů a elektronických databází je tedy užitím i užití pro osobní potřebu fyzické osoby, a proto fyzická osoba musí mít k takovému užití souhlas autora (nejčastěji v podobě licence).

Do režimu volného užití spadá také právo na zhotovení rozmnoženiny díla (záznamu uměleckého výkonu) pouze pro svou osobní potřebu. Z působnosti tohoto ustanovení je opět

²³ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.124

vyloučeno pořízením rozmnoženiny počítačového programu, elektronické databáze, a dále pak ještě pořízením rozmnoženiny architektonického díla stavbou a pořízením záznamu audiovizuálního díla při jeho provozování ze záznamu nebo jeho přenosu (např. natočení filmu videokamerou při jeho promítání v kině). Vzhledem k tomu, že zákon užívá jednotného čísla, dovozuje se, že volné užití pokrývá pouze zhotovení jedné rozmnoženiny. Lze se však setkat i s názory odlišnými, podle kterých je možné zhotovení tolika rozmnoženin, kolik je jich třeba k naplnění osobní potřeby.²⁴ Tento názor zastává i komentář Ivo Telce, který argumentuje tím, že použití jednotného čísla vyplývá z legislativní techniky a že to nelze vykládat doslovně. Osoba si může zhotovit tolik rozmnoženin, kolik její osobní potřeba vyžaduje, pokud to není v rozporu s tříkrokovým testem.

Na rozmnoženiny pro osobní potřebu se vztahuje obecný zákaz užití je k dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského zisku, jak vyplývá ze § 30 odst. 1.

V souvislosti se zhotovováním rozmnoženin pro osobní potřebu přísluší autorovi (výkonnému umělci) náhradní odměna podle § 25, takže se v podstatě jedná spíše o úplatnou zákonnou licenci, než volné užití.

Ustanovení § 30a upravuje pořizování rozmnoženin na papír nebo na obdobný podklad. Z povahy věci se toto ustanovení nemůže vztahovat na umělecké výkony. Rozšiřuje režim volného užití na pořizování rozmnoženin na papír či podobný podklad i na právnické osoby a fyzické podnikající osoby pro jejich vlastní vnitřní potřebu a na toho, kdo zhotovuje rozmnoženiny na objednávku pro osobní potřebu fyzické osoby nebo vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby. Opět se jedná spíše o úplatnou zákonnou licenci, neboť autorovi zde přísluší náhradní odměna podle § 25.

Ustanovení § 30b zahrnuje pod režim volného užití užití díla v souvislosti s předvedením nebo opravou přístroje zákazníkovi v rozsahu k tomu nezbytném. Předmětem užití v rámci předvádění přístroje mohou být jak autorská díla, tak umělecké výkony.

12.2 Zákonné licence

Zákonné licence omezují subjektivní právo autora tím, že dovolují užití díla jiným osobám v případech, kdy by k užití byl zapotřebí souhlas autora. Tento souhlas je nahrazen přímo zákonem.

²⁴ Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.: Autorský zákon. Komentář a předpisy související, Linde Praha, a.s., Praha, 2005, s.128

Zákon řeší použitím zákonných licencí případy, kdy veřejný zájem na užití díla převažuje nad soukromým zájmem autora na ochraně jeho duševního vlastnictví. Jejich účelem je řešit střet oprávněných zájmů autora (nebo jiné osoby) se zájmy obecnými tak aby výkonem absolutního práva autorského nedošlo k narušení rozumného uspořádání vztahů ve společnosti.²⁵

Teoreticky můžeme zákonné licence rozlišovat na pravé a nepravé. Pravé licence jsou úplatné. V autorském zákoně se taková licence vyskytuje např. v § 72. Zákonné licence v ustanovení § 31 a násl. jsou nepravé tj. bezúplatné (s výjimkou veřejné půjčovatelské licence v § 37 odst. 2). Autorovi za takové užití nepřísluší odměna, pouze např. pokud jsou v rámci zákonné licence pořizovány rozmnoženiny, připadá autorovi v souvislosti s použitím technických prostředků náhradní odměna podle § 25.

Úprava zákonných licencí doznala značných změn novelou 216/2006 Sb., neboť bylo nutno uvést autorský zákon do souladu s komunitární úpravou v Informační směrnici.

12.3 Jednotlivé bezúplatné zákonné licence

Velmi podrobně upravenou zákonnou licencí je **citace** (§31). Citace rozlišujeme na malé a velké. Malé citace jsou výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů, které je možné užít do vlastního díla pouze v odůvodněné míře. Stěžejním předpokladem práva citovat jiné dílo je existence vlastního díla. Není proto možné složit dílo pouze z citací, neboť by šlo ve skutečnosti o dílo souborné, a zde už je nutný souhlas autora pro zařazení jeho díla do souboru.

Velké citace jsou výňatky nebo drobná celá díla. Oproti malým citacím jsou omezeny tím, že mohou být užity pouze pro účely kritiky, recenze, vědecké či odborné tvorby, v rozsahu vyžadovaném pro konkrétní účel a užití musí být v souladu s poctivými zvyklostmi.

Dále je možné citovat dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, pokud účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského zisku.

Citováním nesmí být dotčeno právo na nedotknutelnost díla, včetně práva, aby dílo nebylo užito způsobem snižujícím jeho hodnotu. Citace proto musí být přesná, nesmí být měněn její smysl nebo obsah, a je-li to možné, je nutné uvést jméno autora, název díla a pramen.

Autor nemůže platně zapovědět, aby bylo z jeho díla citováno. Veřejný zájem na šíření vzdělanosti je zde nadřazen osobnímu zájmu autora.

Zákonná úprava citací umožňuje citovat i umělecké výkony. Možné jsou malé a velké citace uměleckých výkonů i citace uměleckého výkonu pro účely vyučování. Použití citace uměleckého výkonu je však podmíněno existencí záznamu uměleckého výkonu. Zřejmě není

²⁵ Telec, I., Tůma, P.: Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007, s. 339

možná citace uměleckého výkonu do uměleckého výkonu, ale pouze citace uměleckého výkonu do díla (např. ukázka z vystoupení výkonného umělce v dokumentu o životě umělce, tj. audiovizuálním díle).

Úřední a zpravodajská licence (§ 34) je jednou z nejfrekventovaněji užívaných zákonných licencí. Úřední licence stanoví, že dílo lze užít v odůvodněné míře na základě zákona pro účely veřejné bezpečnosti, pro soudní nebo správní řízení nebo k jinému úřednímu účelu. Tato licence se vztahuje jak na díla, tak na umělecké výkony. Ovšem praktické použití uměleckého výkonu např. pro účely veřejné bezpečnosti si lze jen obtížně představit. Spíše půjde o užití uměleckých výkonů v průběhu důkazního řízení před soudem nebo správním úřadem.

Zpravodajská licence umožňuje užít dílo (umělecký výkon) ve spojitosti se zpravodajstvím za účelem referování o aktuální události.

Dále je upraveno tzv. převzetí díla, které již bylo uveřejněno v hromadném sdělovacím prostředku (např. v periodickém tisku, televizi) do jiného hromadného sdělovacího zpřístupňujícím zpravodajství o aktuálních politických, hospodářských nebo náboženských věcech. Na rozdíl od citace, převzetí lze zapovědět, je-li zapovězení výslovné. Zákon teoreticky umožňuje i převzetí uměleckých výkonů, ale nedomnívám se, že by se to v praxi uplatňovalo příliš často.

Nově se zákonná licence vztahuje na politický projev, který byl dříve zcela vyloučen z autorskoprávní ochrany podle ustanovení § 3.

Užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního (§35) dovoluje bezúplatné užití děl při těchto příležitostech. Podmínkou je, že se tak neděje za účelem získání přímého nebo nepřímého hospodářského zisku.

Ustanovení se obdobně vztahuje i na umělecké výkony, zřejmě však pouze na zaznamenané umělecké výkony. Pokud by byl umělecký výkon prováděn živě, např. v rámci úřední akce pořádané orgány veřejné správy, pak toto ustanovení rozhodně výkonnému umělci nebrání, aby se s pořadatelem dohodl na odměně.

Knihovní licence (§37) má úplatnou a bezúplatnou podobu. Bezúplatná licence se vztahuje na knihovny, archivy a jiná obdobná zařízení, pokud zhotovují rozmnoženiny děl k vymezeným účelům nebo z vymezených důvodů (např. rozmnoženina pro archivní potřeby,

zhotovení rozmnoženiny jako náhradu za původní ztracenou nebo poškozenou rozmnoženinu díla). Úplatná zákonná licence je pak upravena v odstavci 2 a na jejím základě mohou knihovny, archivy a jiná obdobná zařízení půjčovat originály či rozmnoženiny vydaných děl. Za půjčování děl přísluší autorovi odměna, kterou vybírá příslušný kolektivní správce a platí ji stát. Odměna autorovi nepřísluší, pokud jde o půjčování k nahlédnutí na místě samém nebo pokud jde o půjčování v zákonem vyjmenovaných knihovnách. Knihovní licence se obdobně použije i na zaznamenané umělecké výkony.

Jak díla, tak na umělecké výkony se vztahuje **licence pro zdravotně postižené** (§ 38), tedy rozmnožování a užití děl (uměleckých výkonů) pro potřeby zdravotně postižených pro nekomerční účely, **licence pro sociální zařízení** (§ 38e), **licence pro dočasné rozmnoženiny** (§38a) tedy pro vytváření pomíjivých rozmnoženin, které jsou pouze součástí technologického procesu a nemají samostatný hospodářský význam, **nepodstatné vedlejší užití** (§ 38 c), kdy se jedná pouze o náhodné užití v souvislosti s hlavním užitím jiného díla (uměleckého výkonu).

Zákon upravuje ještě několik dalších zákonných licencí (např. užití díla umístěného na veřejném prostranství, propagace výstavy uměleckých děl a jejich prodeje). Ty ovšem nejsou použitelné ve vztahu k uměleckému výkonu, takže se jimi nebudu hlouběji zabývat.

13. Právní prostředky ochrany práv autorů a výkonných umělců

Právní prostředky k ochraně práv autorů a výkonných umělců nalezneme v ustanoveních § 40 až 45. Úprava se vztahuje na autory i na výkonné umělce, s výjimkou §45, který chrání pouze názvy děl a vnější úpravu děl.

Vzhledem k tomu, že tyto právní prostředky mohou srovnávané subjekty uplatnit naprosto stejně, nelze dost dobře provést nějaké srovnávání, nicméně nelze vysvětlení této oblasti zcela pominout, protože jsem na tato ustanovení v jiných místech diplomové práce často odkazovala.

Autoři a výkonní umělci jsou chráněni:

1. před neoprávněným zásahem do práv,
2. pokud neoprávněný zásah do práv hrozí.

Podle § 40 odst. 1 písm.a) má autor **právo na určení svého autorství**. Nejde však o určení existence právního vztahu nebo práva ve smyslu určovací žaloby podle § 80 písm. c) OSŘ; proto není nutno ani prokazovat naléhavý právní zájem.²⁶

V ustanovení písm. b) jsou pak upraveny **zdržovací nároky autora**. Autor se může domáhat toho, aby soud zakázal neoprávněný zásah nebo ohrožení jeho práv. Takto může být zakázán např. neoprávněný dovoz nebo vývoz originálu či rozmnoženiny díla. Aby bylo možno opřít žalobu o toto ustanovení, je nutné, aby zásah dosud trval nebo aby bezprostředně hrozil. Pokud již neoprávněný zásah skončil, je na místě použití žaloby na náhradu škody, na vydání bezdůvodného obohacení nebo na odstranění následků.

Nově byl upraven ještě **zdržovací nárok** pod písm. f), který spočívá v zákazu poskytování služeb, které využívají třetí osoby k porušování nebo ohrožování práv autora. Může jít např. o služby směřující k odstraňování technického zabezpečení proti pořizování rozmnoženin děl.

Podle ustanovení písm. d) má autor **právo na odstranění následků neoprávněného zásahu** v případě, že skutečně došlo k porušení práva a následky porušení dosud trvají. Odstraněním následků může být např. zničení neoprávněně zhotovené rozmnoženiny nebo zařízení, které slouží k výrobě takových rozmnoženin.

Následuje **satisfakční nárok** autora v ustanovení písm. e). Toto ustanovení se týká pouze nemajetkové újmy, která autorovi vznikla porušením jeho práv jinou osobou. Autor může požadovat morální zadostiučinění (omluvu) nebo dokonce zadostiučinění v penězích. Výše zadostiučinění může být stranami dohodnuta v dohodě o narovnání. Pokud se strany nedohodnou, určí výši zadostiučinění soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a okolnostem neoprávněného zásahu.

Druhem satisfakce je i úprava v § 40 odst. 3, podle které soud může autorovi, jež uspěl se svým návrhem, přiznat právo uveřejnit rozsudek na náklady účastníka, který spor prohrál.

Poněkud netradiční je **právo na informace** podle ustanovení písm. c). Autor má právo, aby mu byly sděleny údaje např. o původu neoprávněně zhotovené rozmnoženiny, o její ceně a o osobách, které se neoprávněného užití díla účastnily. Toto právo lze uplatnit proti osobě, která způsobila neoprávněný zásah nebo ohrožení autora práva, a proti širokému výčtu osob, které se na tom různými způsoby podílely (např. proti tomu, kdo měl v držení neoprávněně zhotovenou rozmnoženinu).

Autor má právo na **náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení (§ 40 odst. 4)**. Autorský zákon samostatnou úpravu těchto institutů neobsahuje, uvádí pouze jistá specifika

²⁶ Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002, s. 237

uplatňování těchto nároků v oblasti autorského práva. Ve zbytku je třeba použít úpravu v občanském zákoníku.

Bezdůvodné obohacení vzniká tomu, kdo bez potřebné licence neoprávněně nakládá s dílem. Nárok na vydání bezdůvodného obohacení není „neutrální“ tak jako v občanském právu. Podle autorského zákona činí výše bezdůvodného obohacení dvojnásobek autorské odměny, která by byla za získání licence obvyklá v době neoprávněného nakládání s dílem. Povinnost vydat bezdůvodné obohacení zde má tedy sankční povahu. Autor nemůže požadovat přímo vydání autorské odměny, protože nárok na autorskou odměnu vzniká výlučně v relativním vztahu mezi autorem a nabyvatelem licence a zde žádný takový vztah neexistoval.

Aktivně legitimován pro uplatnění těchto nároků u soudu je autor a případně jiné osoby uvedené v § 41. Za jiné osoby označuje zákon ty osoby, které vykonávají majetková práva autora buď na základě zákona, nebo je jim svěřeno výhradní oprávnění licenční smlouvou.

Ustanovení § 41 rozděluje nároky, kterých se lze domáhat, mezi autora a jinou osobu následujícím způsobem. Pouze jiná osoba (např. držitel licence, zaměstnavatel) má aktivní legitimaci domáhat se nároků podle § 40 odst.1 písm.b) až d) a odst.3 a 4. Jde např. o zdravotní nároky, nárok na odstranění následků zásahu, nárok na náhradu škody. Pouze autor má aktivní legitimaci u zbývajících nároků např. právo na určení autorství a právo na satisfakci, neboť tyto nároky mají silně osobnostní povahu.

14. Závěr

Smyslem právní ochrany děl a uměleckých výkonů je chránit tvůrčí přínos osoby, která je vytvořila. Výtvoř, které jsou předmětem ochrany, jsou duševním vlastnictvím svého tvůrce. Zákon stanoví vyšší nároky na tvůrčí přínos, který musí být vynaložen pro vznik autorského díla, než jaké musí být vynaloženy na vytvoření uměleckého výkonu. Je požadována individualita díla, zatímco pro umělecký výkon stačí původnost. Toto se odráží také v určitém „odstupňování“ právní ochrany, kterou zákon poskytuje autorům a výkonným umělcům. Z nalezených rozdílů vyplývá, že právní ochrana výkonného umělce je celkově o něco slabší než právní ochrana autora.

Rozborem výlučných osobnostních a majetkových práv jsem došla k tomu, že v některých případech je pozice výkonného umělce zákonem úmyslně oslabena. Příkladem může být to, že doba trvání majetkových práv výkonných umělců je citelně kratší, neboť trvá pouze 50 let od vytvoření (event. zveřejnění) uměleckého výkonu, zatímco ochrana autorských

majetkových práv trvá 70 let od smrti autora. Dalším příkladem je právo na označení. V podobě, v jaké existuje pro výkonné umělce, je slabší než autorské právo hned v několika ohledech.

Jindy je rozdíl v úpravách determinován spíše fakticky rozdílnou povahou autorského díla a uměleckého výkonu. To jsou zejména ty případy, kdy autor nějaké právo má a výkonný umělec nikoli, protože by takové právo z povahy věci nevyužil. To se týká zejména práva na odměnu při opětném prodeji díla podle § 24, práva na autorský dohled a práva na přístup k dílu.

Některá oprávnění mají shodně a prakticky ve stejném rozsahu jak autor, tak výkonný umělec např. právo na zveřejnění, zřejmě i právo osobovat si svůj výtvar, právo na odměnu v souvislosti se zhotovováním rozmnoženin podle §25.

Dílejší rozdíly nalezneme v úpravě nejdůležitějšího majetkového práva, tedy práva užití dílo (umělecký výkon). Rozdíly jsou samozřejmě v okruhu možných způsobů užití, ale také v tom, že výčet způsobů užití autorského díla je demonstrativní, zatímco výčet způsobů užití uměleckého výkonu je taxativní. Do práva nechat užití umělecký výkon navíc zasahuje úplatná zákonná licence podle § 72.

Je možné, že v budoucnu bude docházet k postupnému stírání některých výše uvedených rozdílů. Důvodem jsou ekonomické zájmy na co nejvyšší výnosnosti majetkových práv výkonných umělců. Tento trend se projevuje v mezinárodních úmluvách, ke kterým Česká republika přistoupila, a tak se nutně promítne i do našeho vnitrostátního práva.

15. Summary in english

The objective of my diploma paper is to compare rights of authors with rights of performers in the Czech legal system. An author is a natural person, who has created an author work. A performer is a natural person, who carries out the author work and so creates a performance. As a result of this, the performance is always dependent on the pre-existent work and it is not able to exist separately. Author's individual contribution to the work is stronger than the one of performer's to his performance.

In my diploma paper, I tried to find all important differences between the rights of authors and the rights of performers. At the beginning I deal with main principles of the law of authors (copyright) and performers, then with entitled persons (author vs. performer), subject-matter (work vs. performance), differences in moral rights, differences in economic rights, free uses, compulsory licences and legal remedies to protect exclusive moral and economic rights of authors and performers.

The Copyright Act is based on the principle of dualism. Generally, the exclusive rights of authors and performers are divided into two categories: moral rights and economic rights. A substantial part of my diploma paper consists of a detailed description of these rights.

Exclusive moral rights are closely connected with author's or performer's personality. Therefore moral rights are untransferable, non-inheritable, can not be dismissed and last during lifetime of the entitled person.

First of all, the author has a moral right to decide if he is going to publish the work. This is up to the ultimate will of the author, he has no obligation to do so. The performer has the identical right to publish the performance.

The author has a right to claim his authorship of the work. That means, he can defend against any interference with his right of authorship, especially to defend his rights in case, that somebody else would claim the authorship instead of the true author. There is no express alternative of such a right in the law of performers, but in my opinion, it is possible to imply from the context of the Copyright Act, that performers have the right to claim performance as well.

Next right belonging to the author is a right to designate the work with his name. The performer has also the right to designate his performance, but it is more narrow compared to author's right.

Integrity of work is protected against any change or modification, if it is not approved by the author. Law also prohibits any use of work, which could harm its value. Integrity of performance is similarly protected against distortion, mutilation or other derogatory action, which could presumably harm performer's reputation. We can find an obvious difference between these rights, because the work is protected against any change, whereas the performance is protected only against a change, that may potentially harm honor of the performer.

Exclusive economic rights are inheritable and intransferable. However, the exercise of economic rights may be transferred on another person. The most important economic right is the right to use own work or performance and right to entitle other person to use it under a licence. In this context, *to use* means *to make available to the public*. The difference can be found between the ways, how the work and performance can be used, because of the different character of the work and performance.

Only author is entitled to require access to his work. On the contrary, performer has no such right. In my diploma paper, I deal also with so called other economic rights.

We can find a significant distinction in duration of economic rights of authors and performers. Author's economic rights expire 70 years after the death of the author, whereas performer's rights expire 50 years after its creation (alternatively after its publication).

In conclusion, most of the differences exist due to the different nature of the work and performance. As a result of the aforementioned differences, the legal position of the author is stonger than position of the performer.

16. Seznam použité literatury:

- Kříž, J., Holcová, I., Kordač, J., Křesťanová, V.:* Autorský zákon a předpisy související. Komentář, Linde Praha, a.s., Praha, 2005
- Telec, I., Tůma, P.:* Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007
- Knappová, M., Švestka, J. a kolektiv:* Občanské právo hmotné, svazek III., ASPI, Praha, 2002
- Chaloupková, H., Holý, P.:* Autorský zákon. Komentář, C.H.Beck, Praha, 2007
- Telec, I.:* Tvůrčí práva duševního vlastnictví, Doplněk, Brno, 1994
- Knap, K., Opltová, M., Kříž, J., Růžička, M.:* Práva k nehmotným statkům, CODEX Nakladatelství Hugo Grotia, a.s., Praha, 1994
- Knap, K.:* Autorský zákon a předpisy související, 4. podstatně přepracované vydání, Linde Praha, a.s., Praha, 1993
- Šalamoun, M.:* Ochrana názvů, postav a příběhů uměleckých děl, 1. vydání, C.H.Beck, Praha, 2003
- Telec, I.:* Přehled práva duševního vlastnictví 1, 2. vydání, Doplněk, Brno, 2007
- Popelková, V.:* Ochrana práv výkonných umělců a výrobců zvukových záznamů (Intergram), Grada publishing, Praha, 1998